

**DECEMBER:-2018,
VOLUME-3, ISSUE-6**

**ISSN 2456-1002
(ONLINE)**

Research Genius

F

Journal

**Most Reffered & Peer Reviewed
Multi Disciplinary E Journal of Research**

CHIEF EDITOR

DR. SUDHIR G. JOSHI

PRINCIPAL

SHREE H.S.SHAH COLLEGE OF COMMERCE

Modasa Dist- Arrvalli

Research Genius E Journal ISSN 2456-1002

**Multi Disciplinary and Peer-Reviewed
Research Journal in India**

Chief Editor

Dr. Sudhir G. Joshi

Principal

Shree H.S.Shah College Of Commerce, Modasa Dist- Arrvalli

Chief Executive Editor

Dr. Rajeshkumar A. Shrimali

Assistant Professor

Department of Commerce

Shree H.S.Shah College Of Commerce, Modasa Dist- Arrvalli

Associate Editors

Dr. Mohanlal K.Patel

ASSOCIATE PROFESSOR

H.O.D

Department Of Commerce

H.S.Shah College Of Commerce,

Modasa

Dist- Arrvalli

Dr. Haban D.Sagar

ASSOCIATE PROFESSOR

H.O.D

Department Of Economics

H.S.Shah College Of Commerce,

Modasa

Dist- Arrvalli

Executive Editors

<p>Prof. Gopalbhai Vankar Assistant Professor H.O.D Department of English Shree H.S.Shah College Of Commerce, Modasa Dist- Arrvalli</p>	<p>(LATE) Dr. Anant Patel ASSISTANT PROFESSOR Department Of Physical Education Shree H.S.Shah College Of Commerce, Modasa Dist- Arrvalli</p>
<p>Prof. Kamlesh Goswami ASSISTANT PROFESSOR Department Of commerce Shree H.S.Shah College Of Commerce, Modasa Dist- Arrvalli</p>	<p>Dr. Dhaval P. Dave Assistant Professor Department of Economics Shree H.S.Shah College Of Commerce, Modasa Dist- Arrvalli</p>

PUBLISHED BY

<http://www.hsccresearchjournal.org/>

HEAD QUARTER

Shree H.S.Shah College Of Commerce, Modasa Dist- Arrvalli

“Research Genius E Journal” is a Bi-Annual based Research Journal

Copy Right, DECEMBER- 2018, All Rights Reserved

- **No part of this publication may be reproduced or copied in any form by any means without prior written permission**
 - **“Research Genius E Journal” holds the copyright to all articles contributed in this publication. In case of reprinted articles “Research Genius E Journal” holds the copyright for the selection, sequence, introduction material, summaries and other value additions**
 - **The view expressed in this publication are purely personal judgments of the authors and do not reflect the view of “Research Genius E Journal” . The views expressed by external authors represent their personal views and not necessarily the views of the organizations they represent.**
 - **All efforts are made to ensure that the published information is correct. “Research Genius E Journal” is not responsible for any errors caused due to oversight or otherwise.**
-

**JUNE :-2019,
VOLUME-4, ISSUE-7**

ISSN 2456-1002

Research Genius

F

Journal

**Most Reffered & Peer Reviewed
Multi Disciplinary E Journal of Research**

CHIEF EDITOR

DR. SUDHIR G. JOSHI

PRINCIPAL

SHREE H.S.SHAH COLLEGE OF COMMERCE

Modasa Dist- Arrvalli

**Research
Genius
E Journal**

**JUNE :- 2019,
VOLUME-4, ISSUE-7**

INDEX

Sr.	Title	Page
1.	Untouchability as an Indian Social Issue in Mulk Raj Anand's Untouchable - Prof. Dr. Gopal V. Vankar	1-3
2.	-भारतीय अंधारण वकी व्यक्त यता डॉ. आभा साधेन आंबेडकरना सामाजिक विचारो- - डॉ. राजेशकुमार अे श्रीमाली पर्वणी आर. शर्मा	4-7
3.	Unemployment solution by MGNREGA - Dr. Rina C Dave	8-18
4.	Economic And Social Thoughts of Dr. B. R. Ambedkar's in Context to Present Scenario - Dr. Dhaval P Dave	19-21
5.	बीटकोछन क्रांतिकारी यलए ना जोअमो - प्रा. प्रद्युमन सिंधा	22-24
6.	Rehabilitated and Relapsed Addicts - Dr. M.A.Kathiyara	25-28

Rehabilitated and Relapsed Addicts

Dr. M.A.Kathiyara
Arts College, Modasa

Addiction became an important and perplexing issue, research psychologist as well as policy makers in India in the last decade. Research efforts were focused on identifying the chain characteristics, personality and psycho-social variables related to the addict earlier investigations in India and a broad have indicated that these could underlie addiction to drugs, researches in west have indicated that there are sub-groups among addicts i.e. addicts who use drugs for different purposes and have different personality types. (Berzins, Ross, English & Holey, 1971, cring & Olsm, 1988 and Roith crocker & craj 1977). The most interesting observation is that not all addict and his response to treatment? This question is has been raised by many investigators. (Mathan-1988) Does this relate why do some addicts relapsed while other are rehabilitated ?

The addicts under go treatment and detoxification and within a short period some are back on drugs. Relapsed are a problem for those who work with addicts. Researches conducted so far have indicated that along with personality, other variables such as friends influence, social pressures, stresses etc. are also related to relapses. Brown (1971), reported influence of friends, relief from personal problems and easy availability as reason for relapsed in heroin addicts. Marlatt (1989) also reported that relapsed occur in the company of other drug users. Kroll (1987) in a factor analytic study on a sample of Malaysian addicts also reported in fluence of friends and family problems as important factor in relapses.

The queries on which are study was bases were as follows:

1. Do more relapsed addicts have association with other addicts as

**JUNE :-2020,
VOLUME-5, ISSUE-9**

**ISSN 2456-1002
(ONLINE)**

Research Genius

F

Journal

**Most Reffered & Peer Reviewed
Multi Disciplinary E Journal of Research**

CHIEF EDITOR

DR. SUDHIR G. JOSHI

PRINCIPAL

SHREE H.S.SHAH COLLEGE OF COMMERCE

Modasa Dist- Arrvalli

Research Genius E Journal ISSN 2456-1002

**Multi Disciplinary and Peer-Reviewed
Research Journal in India**

Chief Editor

Dr. Sudhir G. Joshi

Principal

Shree H.S.Shah College Of Commerce, Modasa Dist- Arrvalli

Associate Editors

Dr. Mohanlal K.Patel
ASSOCIATE PROFESSOR
H.O.D
Department Of Commerce
H.S.Shah College Of Commerce,
Modasa
Dist- Arrvalli

Dr. Ilaben D.Sagar
ASSOCIATE PROFESSOR
H.O.D
Department Of Economics
H.S.Shah College Of Commerce,
Modasa
Dist- Arrvalli

Chief Executive Editor

Dr. Rajeshkumar A. Shrimali

Assistant Professor

Department of Commerce

Shree H.S.Shah College Of Commerce, Modasa Dist- Arrvalli

Executive Editors

<p>Prof. Gopalbhai Vankar Assistant Professor H.O.D Department of English Shree H.S.Shah College Of Commerce, Modasa Dist- Arrvalli</p>	<p>Dr. Anant Patel ASSISTANT PROFESSOR Department Of Physical Education Shree H.S.Shah College Of Commerce, Modasa Dist- Arrvalli</p>
<p>Prof. Kamlesh Goswami ASSISTANT PROFESSOR Department Of commerce Shree H.S.Shah College Of Commerce, Modasa Dist- Arrvalli</p>	<p>Dr. Dhaval P. Dave Assistant Professor Department of Economics Shree H.S.Shah College Of Commerce, Modasa Dist- Arrvalli</p>

PUBLISHED BY

<http://www.hsccresearchjournal.org/>

HEAD QUARTER

Shree H.S.Shah College Of Commerce, Modasa Dist- Arrvalli

“Research Genius E Journal” is a Bi-Annual based Research Journal

Copy Right, JUNE- 2020, All Rights Reserved

- **No part of this publication may be reproduced or copied in any form by any means without prior written permission**
 - **“Research Genius E Journal” holds the copyright to all articles contributed in this publication. In case of reprinted articles “Research Genius E Journal” holds the copyright for the selection, sequence, introduction material, summaries and other value additions**
 - **The view expressed in this publication are purely personal judgments of the authors and do not reflect the view of “Research Genius E Journal” . The views expressed by external authors represent their personal views and not necessarily the views of the organizations they represent.**
 - **All efforts are made to ensure that the published information is correct. “Research Genius E Journal” is not responsible for any errors caused due to oversight or otherwise.**
-

Book Review on “Self-Development and Social Transformations?”

The vision and practice of the self-study mobilization of Swadhyaya

Ananta Kumar Giri (2008) Rawat Publications

Dr. Vandana Parmar

Department of History, Shri S. K. Shah and Shri Krishna O. M. Arts College, Modasa, Gujarat – 383315, India

The New Religious Movement is generally categorised as a spiritual organisation. This spiritual organisation is somehow related with the old religion with liberal framework. It denies to rigidity of old religion and have changes to cop up with modern life. Therefore, in contemporary time, the spiritual organisations have great influence on peoples' lives as it gives spiritual guidance. The charismatic leadership is one of the significant aspects of the new religious movement. In post-colonial India, many religious organisations and sects have had influence on Indian society. Swadhyaya Parivar can be considered as one of the inflective spiritual organisations that influence on people which aims at social harmony and brotherhood. Ananta Kumar Giri has analysed the philosophy, activities and practice of Swadhyaya in the context of self-development and transformation.

Though the Swadhyaya movement was begun in Gujarat, Giri has analysed Swadhyaya through his filed work intwenty villages of Sabarkantha region (Gujarat). Swadhyaya has large number of following in the western states of India i.e. Gujarat and Maharashtra. The founder of Swadhyaya Parivar (SP) or Swadhyaya Movement (SM) was Pandurag Vaujanath Athavale. The followers of Athavale had started bhaktiferi (devotional travel) in the villages of Gujarat and the movement had begun.

During seventies, he invented prayogas (experiments) like *Amrutalayam*, *Yogeshwar Krishi*, *Shridarshanam*, *Matsyagandha* and so on. Swadhyaya philosophy's focus is on *Bhakti* and Gita's *Karmayoga*. Swadhyaya also talks about panchrangkranti (five-colour revolution) i.e. economic, political, social, emotional and spiritual revolution.

Swadhyaya was begun in Simar village(coastal town of Veraval in Junaghath district) with the Bhaktiferi (devotional travel) of Swadhyayees who came from Bombay (around 1972). Kendra (centre) has great importance in Swadhyaya because most of the activities are conducted in the particular place i.e. Kendra. Here, author describes the work of different Kendrsin Simar viz. 'Sherikendra (neighbourhood centre), BalSanskar Kendra (centre for imparting culture to

children), Yuvakendra (centre for the youth), Mahila Kendra (centre for women), Manahar Kendra (centre for the old people), Video Kendra' (Giri, 2008: 50-58). Furthermore, author explains about other activities and prayogas (experiments) of Swadhyaya like *Amrutalayam*, *Yogeshwar Krishi*, *Ekadashi*, *Vriksh Mandir* and so on. *Amrutalayam* is the important institution of SP. It is like a lush green house of God and an important place to celebrate festivals. Simar has *Amrutalayam*. Another experiment is *Vriksh Mandir* i.e. tree temple (chapter two).

The third chapter also elaborates Swadhyaya, activities and its experience in different villages like Vidia, Kharwawad, Una and Untwala. Kharwawad has 58 sherikendras and a *Matsyagandha*. Una can be considered as the laboratory of prayogas (experiments) of Swadhyaya (page, 150). Thereafter, author explains Kandhi *Shridarshanam*. *Shridarshanam* is a good experiment for creating co-ordination between twenty villages. Another *prayogas* are Goras and Parivar store. Goras relates with milk selling. It is a socio-economic *pragog* of Swadhyaya. "Those who have milk bring it to Goras and then it is sold at a margin of one rupee" (page, 185). *Parivar store* and *Phatkada store* are places where Swadhyayees learn to do business in a spiritual way.

The fourth chapter is about Swadhyaya and its activities in tribal areas of Gujarat. Two noticeable prayogas are *GharMandir* and *Patanjali Chikitsalaya*. *Ghar Mandiris* a prayer house cum temple like *Amrutalayam*. *Ghar Mandir* is a unique experiment in tribal area. This house temple is not stable. *GharMandir* consists Swadhyaya trinity's photograph (Yogeshwara, Parvati with child Ganesha and Lord Shiva) and dadaji (Pandurag Shastri). It moves from one house to another house. One house can be host for one week (Giri, 2008: 204-205). *Patanjali Chikitsalaya* is a kind of hospital where swadhyayee doctors give medicines and treatments in tribal areas. Doctors do also *bhavferi* during their visit and for them this is god's work.

As Swadhyaya is related with self-study, emphasis on education and learning becomes imperative in the process of self-development and transformation. Dada's *pravachanas* (discourse) and functioning of Kendrs relate with education.

Here, education and learning does mean of spiritual education and learning lessons from Vedas, Gita, Upanisads and other moral values. Swadhyaya has Tatwagyan Vidhyapeeth. It is a centre of educational experiments. It gives education on Indian culture and philosophy. According to students, they have come here merely not for book learning but for experience of studying in Tapovan. Sixth chapter describes Swadhyaya's work and activities on international level (chapter fifth).

The seventh chapter is important in terms of raising issues and challenges of Swadhyaya. For example, Pandurang Athavale's choice of next leader (Jayshreedidi- his adopted daughter) and that lead internal conflict and struggle among swadhyayees. Another issue is the use of property and wealth of Swadhyaya Parivar and Didi's aggressive leadership. Swadhyaya had provided relief to the victims of earthquake of 2001. However, it was silent in the critical period of communal riots of 2002.

Swadhyaya has given new names to deprived section of society. It calls *Bhavalaxis* (store houses of emotion) to Dalits and *Sagarputra* (son of ocean) to fishermen. According to author, in Swadhyaya needs two-way process i.e. Dalits can

learn habits of education from Brahmins and Brahmins can learn value of labour from Dalits. Pandurang Athavale's emphasis on the old tradition and its glorification crates problem. As author quoted him, "if we want Vedic culture to survive, we have to maintain the age-old traditions. To this end, the Upanisadas are absolutely necessary. But above all we want Manu and the social life envisaged by him. Let Manu come first and then the Upanisadas" (page, 13). However, for author, Swadhyaya's vision and practice of *sharmbhakti* (devotional labour) has transcended this categorisation and it relates with one's self-realisation and development of ones.

The book's focus is on Swadhyaya's contribution in self-development and its role in social transformation. According to author, Self-development means developing capacity of ones to tackle the critical situation. However, to become aware of rights and struggle to acquire it, is imperative for one's development. When one talks about social change and transformation, the existing power relation, discrimination, and inequality should be challenged, however, Swadhyaya does not challenge class and caste structure of Indian society. Here, author's acceptance of unquestionable role and vision of Swadhyaya on societal system seems problematic.

M. K. Gandhi and Question of Women

Dr. Vandana Parmar

Department of History, Shri S. K. Shah and Shri Krishna O. M. Arts College, Modasa, Gujarat – 383315, India

I. INTRODUCTION

In the twentieth century, M. K. Gandhi became an important leader, due to growing awareness in Indian people, anger against the 'petition' method, criticisms against the British imperialism and consolidations of the Indian National Congress. He fought against British colonialism with the new technique that is non-violent struggle. His analysis of social issues brought the question of inferior status of Indian women and the existence of untouchability in the political domain. He rejected western civilization, parliamentary democracy and English education system in relation to appreciation of Indian tradition, spirituality, and morality, however, criticised negative social norms and exploitative customs (such as child marriage, dowry system, enforced widowhood and so on) that replicated the inferior status of Indian women.

Before the advent of Gandhian movement, women participation was least in the political activities. Women were given modest representation in Gandhian movement and politics. Women played an important role to make successful the constructive programme and campaign for social change like anti-untouchability campaign. In this backdrop, women's position became important in the Gandhian politics and their contribution in Gandhian nationalism that is *swaraj*. In this paper, an attempt is made to examine Gandhi's views on women and negative social norms and exploitative customs along with his contribution and method of women empowerment.

M. K. Gandhi and Empowerment of Women

Gandhi introduced Indian women in the mass movement and political arena. He raised the inferior status of women in Indian society. Along with the appreciation of Indian tradition and values, he criticised negative social norms and exploitative customs. The significant features of his political movement i.e. non-violent struggle included Indian women in the public sphere. Therefore, being a political leader, his contribution towards women empowerment becomes important. Here, I describe the method and contribution of Gandhi to empower women.

Introduction of Women in the Mass Movement

Massive inclusion of women was the significant aspect of Gandhian movement. Before Gandhian movement, there was least women participation in the public arena. How could women's participation in the public forum help to empower them? He challenged the British colonialism as the oppressive force in terms of de-humanisation. Women were mobilised by

Gandhian philosophy and took participation in the political sphere in favour of national political movement.

For the first time, he introduced Indian women in the mass movement of the South African *Satyagraha*. Indian women protested against the South African government and their law, which had made Indian marriage illegal. It was a non-violent protest. For the first time, Indian women went jail and proved that they were equally able to participate in the freedom movement. Gandhi had faith in women's inner qualities and abilities such as tolerance, morality, non-violence, sacrifice and so on. These qualities are important in Gandhi's political movement that is '*Satyagraha*'. Anup Taneja argues that according to Gandhi's thinking, "women were much better placed at the moral, cultural and ideological levels to attempt the method of non violent passive resistance" (Taneja, 2005: 52).

According to Gandhi, India's salvation cannot be possible until women of India do not activate in the public forum. However, for him, 'purification' and 'virtuous womanhood' were important endeavours to obtain *swaraj*. He says that, "As long as women whose body and mind tend in one direction i.e. towards the path of virtue- do not come into public life and purify it..." (Joshi, 1988:113). Furthermore, His belief was "the cord of *swaraj* is in the hands of women" and 'without women's full contribution, *Ramarajya* or *swaraj* would not be achieved' proposed the importance of women participation in the Gandhian movement (Joshi, 1988: 112-113).

His notion of *purification* is problematic to engage *all* women in the nationalist movement that was reflected in his refusal to involve sex workers in the Congress's activities. Women had come out of their domestic sphere and demonstrated on the street. Suruchi Thapar argues that even among middle class women there was distinction based on caste, religion, age etc. It made distinction between *women on the street* and *women of the street*. (Thapar, 1993). He made possible women's entry in the public sphere. However, women contributed to get political power that is self-rule for India, but it did not realise women their consciousness about their rights. Further, Gandhi did not encourage Indian women to fight for their political right i.e. franchise.

II. GLORIFICATION OF FEMININE VIRTUES

According to Gandhi, women can be more effective and play greater part in the non-violent struggle than men can do. Because, women "are the very embodiment of renunciation and compassion i.e. of non-violence" (Joshi, 1988: 217). He recognised women as the stronger sex. Self-suffering is

important in *Satyagraha*. Women have this quality naturally. According to Gandhi, *Satyagraha* does not make distinction between the prince and pauper, the old and the young. For him, *Satyagraha* means simply "scrupulous regard for truth" (Joshi, 1988: 263-264).

The feminine virtues of sacrifice, suffering, service, dedication, simplicity and non-violence became the important features of Gandhian movement. The feminine nature of Gandhian mass movement was the best way and an appropriate method to oppose the British rule which symbolised and represented the masculine character (Taneja, 2005: 52-53). He was encouraging women to develop the moral strength in them. According to him, women should become like Sita. He had faith in women's inherent qualities like selfless duty, sacrifice, spirituality, moral strength and so on.

III. WOMEN EDUCATION AND WOMEN'S SPHERE

Gandhi pointed out that women should have the same right to educate themselves as men have. He emphasised on mother tongue rather than English language itself as a medium of education. It reflects his disapproval of English language as the only source to get knowledge or to be literate. He believed that the nature made distinction between man and woman. Therefore, there is need for the similar distinction of education (Gandhi, 1998). However, he was not sure about whether women's education should be different from men's education or not. He had the strong opinion that women should have the same facilities as men have. He also favoured the night schools for illiterate adults (Joshi, 1988: 273).

He recognised household and childcare as women's sphere and identified a man as the earner of livelihood. According to Gandhi, man's activities is related with the outside world while woman has right to rule inside the home. For him, childcare is mother's duty. He said that, 'mother is responsible for building up children's character. "She [woman] is their [children] educator, and hence the mother of the race..." (Gandhi, 1998: 19).

He favoured household works and childcare as women's duty. He said that "A man escapes with very little responsibility, but women have to serve their husband[s], their children and other members of family" (Joshi, 1988: 218). On the other hand, he recognised domestic slavery of women as a 'symbol of our barbarism'. In his opinion, the "slavery of the kitchen is a remnant of barbarism mainly". Domestic work should not take women's whole time (Joshi, 1988: 312). He believed that man and woman's souls are equal. For Gandhi, women's and men's sphere are different. His argument was that both sexes (male and female) are equal because their soul (*atman*) is the same. That way they are equal. It reflects the 'metaphysical and moral belief of Gandhi in sexual equality' (Ryland, 1977: 131). He appreciated spiritual strength of women. His major contribution was to propose the notion of self-sufficiency among Indians. For the fulfilment of the purpose, he introduced the spinning wheel.

IV. INTRODUCTION OF THE CHARKHA AND KHADI

Self-reliance is one of the important principles of Gandhian philosophy. Gandhi favoured women education and literacy. However, he did believe in the specific sphere of work for man and woman. For Gandhi, *swaraj* is not only about political awakening. It should link with social, educational, moral and economic awakening (Gandhi, 1998: 96). For self-reliance of the people, Gandhi introduced the spinning wheel (*charkha*). The adoption of the *charkha* was associated with economic independency of Indian people. Later on, it became the symbol of *swadeshi* in the nationalist movement.

Gandhi emphasised the larger share of women in the *swadeshi* programme (campaign). The programme was not possible without massive participation of women. According to him, they should surrender the foreign clothes. During this time, he spoke for the use of hand span and hand woven clothes. It was the time when *khadi* acquired importance. For him, if *swaraj* has to come through *charkha* then women's contribution in the freedom struggle is going to be greater. And if *swaraj* has to come through non-violence, then definitely, women's role and share become valuable because women have inherent natural capacity to suffer than men have (Gandhi, 1998: 21-22).

For self-reliance and economic independency, Gandhi introduced the *charkha* and *khadi*. It was the important part of constructive programme and *swadeshi* campaign. Men and women both practiced the spinning and adopted *khadi*. The *charkha* became important in widow's life as an instrument of self-reliance. Gandhi favoured property right of women, however, did not campaign for legality of it. He did not encourage material rights. He was always encouraging selfless service and moral virtues of women. He did not see economic dependency as one of the major causes of women's subordinate position in human society.

V. CONCLUSION

M. K. Gandhi's political movement and philosophy had left significant impact on the lives of women of India. For the upliftment of women, Gandhi posited the glorifications of ancient traditional characteristics and imitation of virtues of Sita, Damayanti, Draupadi and Gargi. However, he criticised exploitative customs. His criticism of negative social norms and exploitative customs replicates his demand to reform Indian culture that points his reformist position. Along with his arduous efforts for women's participation in the public-political sphere, his rejection of women as wage workers and appreciation of particular women's work and duty replicates his patriarchal perception of women. Moreover, Gandhi could not locate women's oppression in the context of Brahmanism and capitalism. In other words, structures remain unchallengeable in his schema.

REFERENCES

- [1] Ambedkar, B. (1936). *Annihilation of caste*. New Delhi: Critical Quest publications.

- [2] Bakshi, S.R. (1988). *Gandhi and Dandi march*. New Delhi: Criterion Publication.
- [3] Freire, P. (1970). *Pedagogy of the oppressed*. New York and London: the Continuum international publishing group. Gandhi, M. K. (1953). *Towards new education*. Ahmedabad: Navajivan Publishing house.
- [4] Gandhi, M. K. (1953). *Towards new education*. Ahmedabad: Navajivan Publishing house.
- [5] Gandhi, M. K. (1967). *Stress and stress jivan ni samanyao*. Ahmedabad: Navajivan Trust.
- [6] Gandhi, M. K. (1971). *The Collected works of Mahatma Gandhi Volume 21*. Ahmedabad: Navajivan Trust.
- [7] Gandhi, M. K. (1998). Gandhi for 21st century the role of women. In A. Hingorani, (Ed.), *Gandhi for 21st century the role of women*. Mumbai: Bharatiya Vidya Bhavan.
- [8] Humm, M. (1989). *The dictionary of feminist theory*. Edinburgh: Edinburgh University press.
- [9] Jha, S. (2004). Charkha, 'dear forgotten friend' of widows: Reading the erasures of a symbol. *Economic and Political Weekly*, 39(28), 3113-3120.
- [10] Joshi, P. (1988). *Gandhi on women*. Ahmedabad: Navajivan trust.
- [11] Kishwar, M. (1985). Gandhi on women. *Economic and political Weekly*, 20(40), 1691-1702.
- [12] Lal, V. (2008). The Gandhi everyone loves to hate. *Economic and Political Weekly*, 43(40), 55-65.
- [13] Nandy, A. (1983). *The intimate enemy: Loss and recovery of self under colonialism*. Delhi: Oxford University Press.
- [14] Pandey, U. (2010). *Postmodernism and Gandhi*. New Delhi: Rawat Publication.
- [15] Parekh, B. (1989). *Colonialism tradition and reforms: An analysis of Gandhi's political discourse*. New Delhi: Sage publications.
- [16] Parekh, B. (1989). *Gandhi's political philosophy: A critical examination*. London: Macmillan press.
- [17] Parel, A. (1969). Symbolism in Gandhian politics. *Canadian Political Science Association and the Société québécoise de science politique*, 2(4), 513-527.
- [18] Ramagundam, R. (2008). *Gandhi's khadi - A history of contention and conciliation*. New Delhi: Orient Longman Private Limited.
- [19] Rudolph, S. & Rudolph, L. (2006). *Postmodern Gandhi and other essays: Gandhi in the world and at home*. Oxford: University press.
- [20] Ryland, S. (1977). The Theory and Impact of Gandhi's Feminism. *Journal of South Asian Literature*, 12(34), 131-143.
- [21] Sarkar, T. (2011). Gandhi and social relations. In J. Brown, & A. Parel, (Eds.), *The Cambridge companion to Gandhi (173-195)*. Cambridge: Cambridge University Press.
- [22] Taneja, A. (2005). *Gandhi, women and the national movement, 1920-47*. New Delhi: HAR-ANAND.
- [23] Thakur, B. (2006). *Women in Gandhi's mass movement*. New Delhi: DEEP & DEEP Publications.
- [24] Thapar, S. (1993). Women as activists, women as symbols: A study of the Indian nationalist movement. *Feminist Review*, (44), 81-96.
- [25] Tong, R. (2009). *Feminist thought: a more comprehensive introduction*. Colorado: Westview Press.

**DECEMBER:-2020,
VOLUME-5, ISSUE-10**

**ISSN 2456-1002
(ONLINE)**

Research Genius

F

Journal

**Most Reffered & Peer Reviewed
Multi Disciplinary E Journal of Research**

CHIEF EDITOR

DR. SUDHIR G. JOSHI

PRINCIPAL

SHREE H.S.SHAH COLLEGE OF COMMERCE

Modasa Dist- Arrvalli

Research Genius E Journal ISSN 2456-1002

**Multi Disciplinary and Peer-Reviewed
Research Journal in India**

Chief Editor

Dr. Sudhir G. Joshi

Principal

Shree H.S.Shah College Of Commerce, Modasa Dist- Arrvalli

Chief Executive Editor

Dr. Rajeshkumar A. Shrimali

Assistant Professor

Department of Commerce

Shree H.S.Shah College Of Commerce, Modasa Dist- Arrvalli

Associate Editors

Dr. Mohanlal K.Patel
ASSOCIATE PROFESSOR
H.O.D
Department Of Commerce
H.S.Shah College Of Commerce,
Modasa
Dist- Arrvalli

Dr. Haban D.Sagar
ASSOCIATE PROFESSOR
H.O.D
Department Of Economics
H.S.Shah College Of Commerce,
Modasa
Dist- Arrvalli

Executive Editors

<p>Prof. Gopalbhai Vankar Assistant Professor H.O.D Department of English Shree H.S.Shah College Of Commerce, Modasa Dist- Arrvalli</p>	<p>(LATE) Dr. Anant Patel ASSISTANT PROFESSOR Department Of Physical Education Shree H.S.Shah College Of Commerce, Modasa Dist- Arrvalli</p>
<p>Prof. Kamlesh Goswami ASSISTANT PROFESSOR Department Of commerce Shree H.S.Shah College Of Commerce, Modasa Dist- Arrvalli</p>	<p>Dr. Dhaval P. Dave Assistant Professor Department of Economics Shree H.S.Shah College Of Commerce, Modasa Dist- Arrvalli</p>

PUBLISHED BY

<http://www.hsccresearchjournal.org/>

HEAD QUARTER

Shree H.S.Shah College Of Commerce, Modasa Dist- Arrvalli

“Research Genius E Journal” is a Bi-Annual based Research Journal

Copy Right, DECEMBER- 2020, All Rights Reserved

- **No part of this publication may be reproduced or copied in any form by any means without prior written permission**
 - **“Research Genius E Journal” holds the copyright to all articles contributed in this publication. In case of reprinted articles “Research Genius E Journal” holds the copyright for the selection, sequence, introduction material, summaries and other value additions**
 - **The view expressed in this publication are purely personal judgments of the authors and do not reflect the view of “Research Genius E Journal” . The views expressed by external authors represent their personal views and not necessarily the views of the organizations they represent.**
 - **All efforts are made to ensure that the published information is correct. “Research Genius E Journal” is not responsible for any errors caused due to oversight or otherwise.**
-

सत्यमेव जयते

GOVT. ARTS & COMMERCE COLLEGE,
VANTHALI (SORATH)
DIST.-JUNAGADH, STATE- GUJARAT

SORATH: E-Journal

A National Peer Reviewed Referred E-Journal

Issue-17

February-2020

CHIEF EDITOR & PUBLISHER

DR. RAJESH K.DODIYA

EDITOR

DR. KAPIL P.GHOSIYA

SORATH: E-Journal ISSN 2457-0109
A National Peer Reviewed Referred E-Journal
ISSUE-17 (February-2020)

TABLE OF CONTENT			
SR NO.	AUTHOR	PAPER TITLE/SUBJECT	PAGE NO.
1	DR. NIRAV R. THAKER	PROBLEMS FACED BY INDIAN DIASPORA, IMPACT OF DIASPORA IN INDIAN SOCIETY	1-3
2	DR. KIRAN DODIYA	मीडिया प्रोद्योगिकी और सामाजिक	4-9
3	DR. INDUBALABEN H. GADHVI	कबीर की सामाजिकता	10-12
4	DR. HIMANSHU RANINGA	THE PROBLEMS OF TRIBAL WOMEN IN INDIA	13-20
5	DR. SONAL NENA	INDIA'S KNOWLEDGE ECONOMY IN THE GLOBAL CONTEXT	21-25
6	DR. TAPAN BHATT	આર્થિક સુધારા પછાત ગુજરાત રાજ્યના ઘરગથ્થુ ઉત્પાદનમાં ક્ષેત્રવાર હિસ્સાનો અભ્યાસ	26-32
7	DR. MAHENDRA GARODA	રાજકોષીય ખર્ચમાં સામાજિક ક્ષેત્રના ખર્ચનો ગુજરાત અને મહારાષ્ટ્ર રાજ્યનો તુલનાત્મક અભ્યાસ	33-41
8	DR DEVENDRASINH B. JADEJA	પર્યાવરણીય વિકાસના સંદર્ભમાં વિશિષ્ટ આર્થિક વિસ્તાર (SEZ) નીતિનું ટીકાત્મક	42-45
9	DR. NANDLAL N. CHHANGA	સલ્તનતકાલીન સ્થાપત્ય	46-51
10	J. S. VADHER	સજીવ ખેતી બજાર અને વેચાણ વ્યવસ્થા	52-54
11	DILIPKUMAR A. ODE	ભારતમાં સજીવ ખેતી : વ્યાપ, લાભ અને અવરોધો	55-61
12	ZALA M. VIDHI	ONE NATION AND ONE TAX: GST	62-67
13	SIMA V. DAVE	TALENT MANAGEMENT	68-74
14	DR. RAJESHKUMAR M. SOSA	ગ્રામીણ મહિલાएं एवं विकास कार्यक्रम एक समाजशास्त्रीय अध्ययन	75-81
15	KIRITKUMAR K. MUJAPARA	પાઠ અને લેખક સામગ્રી	82-87
16	SONIYA V. TANK	રાજકોટ જિલ્લા સહકારી બેંકની જિલ્લા કક્ષાએ કૃષિ ક્ષેત્રમાં નાણાકીય સહાયની ભૂમિકા	88-96
17	KAUSHIKKUMAR L. PANDYA	ક્રાંતની વિચારધારા : એમના ખંડકાવ્યોમાં	97-100
18	DR. GEETA BHUT	साहित्य और समाज का समन्वय	101-103
19	DR. S. K. PAMBHAR	IMPORTANT INDICATORS OF DEVELOPING ECONOMY	104-110
20	ANIL B. PANDEY	रसवादी परम्परा के विश्लेषण में डॉ. नागेन्द्र की भूमिका	111-116
21	ASHOK B. JATIA	STRESS MANAGEMENT OF OLD AGE	117-124
22	DR. MOHAN R. BALAS	શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા એટલે ભીતરનું કુરુક્ષેત્ર : ગાંધીજી	125-130
23	JANAKI J. KALATHIYA	સામાજિક વિચારો અને ગાંધીજી	131-132
24	JIGESHKUMAR D. CHAUHAN	Role of Education in the Empowerment of Women in India	133-140
25	VUJAY N. GAGIYA	ભારતીય બેંકોમાં બિન કાર્યક્ષમ અસ્કયામતો નું પ્રમાણ	141-146
26	DR. BHAVNABEN K. THUMMAR	સાંપ્રત સમાજમાં મનોવિજ્ઞાન - નૈતિકતા અને મૂલ્ય શિક્ષણ	147-149
27	AARTI J. SHISHANGIYA	ઘટતો જતો વપરાશી ખર્ચ અને ભારતની આર્થિક સ્થિતિ	150-152
28	DR. SANJAY L. BANDHIYA	अकेली कहानी की सोमा बुआ	153-155
29	DR. ASHA G. MADHAK	વેદાંતદર્શનમાં વાદ વિચાર	156-158

ISSN National Centre, India National Science Library

[About ISSN](#)[Apply Online](#)[Application Status](#)[Search ISSN](#)[Guidelines](#)[FAQs](#)[Contact Us](#)

Assigned ISSN(s)

Keyword:

Search sample

Title : Indian Journal of Fibre and Textile Research
ISSN : 0975-1629
Place : New Delhi

Total records= 1

S.No.	ISSN	Title	Place	Starting year of publication	Frequency	Language	Print/Online
1	2457-0109	Scrath I- Journal	Venthall	2017	Three issues per year	Multiple Languages	Online

Valid up to 23/05/2020

Anthelion Impact Factor

Certificate of Acknowledgement

**This is to certify that Sorath E-Journal
P-ISSN: XXXX-XXXX E-ISSN: 2457-0109 UGC Approval No. XXXXX
has been reviewed and evaluated by our reviewers.
The journal has gone under the Blind Peer Review and has acquired
2.927 the Impact Factor for the year 2019-20**

Director
Anthelion Impact Factor
www.anthelion.in

EDITORIAL BOARD

CHIEF EDITOR	EDITOR
<p><i>Dr. Rajesh K. Dodiya</i> Principal Subject: Psychology Govt. Arts & Comm. College, Vanthali (sorath), Dist.-Junagadh Mo.-9879488281 rajeshdodiya2@gmail.com</p>	<p><i>Dr. Kapil P. Ghosiya</i> Asst. Professor Subject: Economics Govt. Arts & Comm. College, Vanthali (sorath), Dist.-Junagadh Mo.-9898134642 ghosiyakapil@gmail.com</p>
CO-EDITORS	
<p><i>Dr. Sanjay J. Vainsh</i> Associate Professor Subject: Psychology Mahila Arts & Home Science College Kodinar sanjayvainsh@gmail.com</p>	<p><i>Dr. Jaysinh B. Zala</i> Associate Professor Sociology Dept. BhaktakaviNarsinh Mehta Uni. Junagadh jaybzala@gmail.com</p>
<p><i>Dr. Vishal R. Joshi</i> Associate Professor Subject: History BKNM Uni., Junagadh vishaljoshi74@gmail.com</p>	<p><i>Dr. Bharat M. Kher</i> Asst. Professor Sociology Dept. Saurashtra Uni. Rajkot bmkher@gmail.com</p>
<p><i>Dr. Sanjay Pandya</i> Associate Professor Economics Dept. Saurashtra Uni. Rajkot</p>	

PUBLISHER

Dr. Rajesh K. Dodiya
Principal
Subject: Psychology
Govt. Arts & Comm. College, Vanthali (sorath), Dist.-Junagadh
Mo.-9879488281
rajeshdodiya2@gmail.com

PEER REVIEWED COMMITTEE

Dr. Rajesh K. Dodiya
Principal
Subject: Psychology
Govt. Arts & Comm. College,
Vanthali (sorath),
Dist.-Junagadh
rajeshdodiya2@gmail.com

Dr. Kapil P. Ghosiya
Asst. Professor
Subject: Economics
Govt. Arts & Comm. College,
Vanthali(sorath), Dist.-Junagadh
ghosiyakapil@gmail.com

Dr. Vishal R. Joshi
Associate Professor
Subject: History
BKNM Uni., Junagadh
vishaljosshi74@gmail.com

Dr. Bharat M. Kher
Asst. Professor
Sociology Dept.
Saurashtra Uni. Rajkot
bmker@gmail.com

Dr. Jaysinh B. Zala
Associate Professor
Sociology Dept.
BhaktakaviNarsinh Mehta Uni.
Junagadh
jaybzala@gmail.com

Dr. Sanjay J. Vainsh
Associate Professor
Subject: Psychology
Mahila Arts & Home
Science College Kodinar
sanjayvainsh@gmail.com

Dr. Rajkumar Topandashani
Associate Professor
Subject: Commerce/ Accountancy
Arts & Comm. College, Mendarda
rajkumarprof@gmail.com

Dr. Dipikaben V. Dave
Asst. Professor
Subject: Hindi
Govt. Arts & Comm. College,
Vanthali(sorath), Dist.-Junagadh
dipikadave2@gmail.com

Dr. Jiten J. Parmar
Asst. Professor
Subject: Hindi
Bahauddin Arts College,
Junagadh
latinparmar777@gmail.com

Dr. Suresh Bhoje
Associate Professor
Subject: Commerce
JJC Commerce College, Junagadh
sureshbhoje34@yahoo.com

Dr. Suhas J. Vyas
Associate Professor & H.O.D.
Life Science Dept.
BhaktakaviNarsinh Mehta Uni.
Junagadh
vsuhash.13@gmail.com

SORATH: E-JOURNAL

A National Peer Reviewed Referred E-Journal

Impact Factor 2.927 Anthelion (www.anthelion.in)

PUBLICATION PLACE

GOVT. ARTS & COMMERCE COLLEGE, VANTHALI (SORATH)

DIST.-JUNAGADH, STATE- GUJARAT-362610

URL: www.gaccv.co.in

ONLINE PAPER SUBMISSION LINK [CLICK HERE](#)

ભારતમાં ઔદ્યોગિક કાયદાઓ

સારાંશ:

ભારત સરકાર દ્વારા ભારતમાં ઔદ્યોગિક વિકાસ માટે વખતો વખત ઔદ્યોગિક કાયદાઓ પસાર કરવામાં આવ્યા અને નીતિઓ અમલમાં મુકવામાં આવી. ૧૯૫૧નો ઔદ્યોગિક વિકાસ અને નિયમન કાયદો નોંધનીય ગણી શકાય. આ કાયદામાં કેટલીક એવી જોગવાઈ કરવામાં આવેલ હતી જેના કારણે ઔદ્યોગિક વિકાસ પર વિપરીત અસર જોવા મળી. આ કાયદામાં ઔદ્યોગિક લાયસન્સ પ્રથા અમલમાં હતી જેના પર સવાલો ઉભા થતા સરકાર દ્વારા ૧૯૬૬ દરમિયાન હજારી સમિતિ અને દત્ત સમિતિ નિમવામાં આવી હતી. આ બંને સમિતિઓ દ્વારા લાયસન્સ રાજની મર્યાદાઓ અંગે પોતાના અહેવાલો રજૂ કર્યા. તેના વિકલ્પ સ્વરૂપે ૧૯૭૦માં એમ.આર.ટી.પી એક્ટ ઘડવામાં આવ્યો. આ કાયદો ઔદ્યોગિક ઈજારાશાહી પર નિયંત્રણ અને ગેરવાજબી વેપારને અટકાવવામાં મદદરૂપ થશે તેવું માનવામાં આવતું હતું. આ કાયદાની જોગવાઈઓ તપાસતા માલુમ પડે છે કે, ઔદ્યોગિક કેન્દ્રીકરણની સમસ્યા નિવારવાના હેતુથી કાયદો લાવવામાં આવ્યો છે તથા ઔદ્યોગિક વિકાસ માટે તંદુરસ્ત વાતાવરણ ઉભું થશે તેવી ધારણા કરવામાં આવી હતી. સમય જતા કાયદામાં સુધારાઓ પણ કરવામાં આવ્યા. કાયદાની કેટલીક નબળી કડીઓના કારણે વ્યવહારમાં તેની ઉપયોગીતા ઘટતા તેના સ્થાને ૨૦૦૨માં હરીફાઈ કાયદો અમલી બન્યો અને ૨૦૦૭માં આ હરીફાઈ કાયદામાં પણ સંશોધન કરવામાં આવ્યું હતું. આમ ભારતના ઔદ્યોગિક વિકાસમાં ઔદ્યોગિક કાયદાઓનો એક આગવો ઇતિહાસ જોઈ શકાય.

ચાવીરૂપ શબ્દો: ઈજારાશાહી, નિયંત્રણ, હરીફાઈ, ઉદારીકરણ, વિનિવેશ, વિકાસ, નિયમન.

ભારતમાં ઔદ્યોગિક કાયદાઓ :

પ્રસ્તાવના – ભારત સરકાર દ્વારા ભારતમાં ઔદ્યોગિક વિકાસ સતત અને સમતોલ રીતે વિકસે તે માટે ઔદ્યોગિક નીતિઓ અમલમાં મુકવામાં આવી અને આ ઔદ્યોગિક નીતિઓને સફળ બનાવવા માટે ઔદ્યોગિક કાયદાઓ ઘડવામાં આવ્યા. સરકારનું એવું માનવું રહ્યું હતું કે સરકારી નિયંત્રણ હેઠળ દેશમાં ઔદ્યોગિક વિકાસ થશે અને દેશના લોકોને તેનો લાભ પ્રાપ્ત થશે. પરંતુ ઔદ્યોગિક નીતિઓ અને કાયદાઓ દેશના ઔદ્યોગિક વિકાસમાં બધા રૂપ પુરવાર થયા અને સરકારે તેમાં સતત સંશોધન કરવાની ફરજ પડી.

૧૯૫૧નો ઉદ્યોગ (વિકાસ અને નિયમન) કાયદો :

આ કાયદો ઓક્ટોબર ૧૯૫૧માં પસાર થયો અને ૮ મે ૧૯૫૨ થી અમલી બન્યો. ૧૯૪૮ની ઔદ્યોગિક નીતિના અમલીકરણના અધિકારો પ્રાપ્ત કરવાનાં હેતુથી કાયદો અમલ કરવામાં આવ્યો હતો. આ કાયદાની કેટલીક મુખ્ય કલમો આ પ્રમાણે છે.

૧.કેન્દ્ર સરકારનું લાયસન્સ લીધા વગર કોઈપણ નવા ઔદ્યોગિક એકમની સ્થાપના કે વર્તમાન પ્લાન્ટનો વધુ વિસ્તાર કરી શકાશે નહિ. નવી પેઢીઓને લાયસન્સ આપતી વખતે સરકાર જે જરૂરી સમજે તો સ્થાન નક્કી કરી શકે. અને પેઢીનું ન્યુનતમ કદ નક્કી કરવા માટે શરતો નક્કી કરી શકે.

૨.સરકાર એવા ઔદ્યોગિક એકમોને પોતાના નિયંત્રણમાં લઈ શકે છે જે સરકારના માપદંડોનું પાલન કરવામાં નિષ્ફળ જાય છે.

આ કાયદો સરકારને ઉત્પાદનની કિંમતો, ઉત્પાદનનું પ્રમાણ, ઉત્પાદનનું વિતરણ નક્કી કરવાનાં અધિકારો આપે છે. આ કાયદા અનુસાર વિકાસ પરિસદ સ્થાપવામાં આવી અને આ પરિસદમાં નીયોજકો, શ્રમિકો, ગ્રાહકોના પ્રતિનિધિઓને સમાવવામાં આવ્યા. કાયદો અમલમાં આવ્યાના એક દશકા બાદ જોવા મળ્યું કે આ કાયદો પોતાના ઉદ્દેશો પરિપૂર્ણ કરવામાં પૂર્ણ રીતે સફળ રહ્યો નથી. અને તેથી ૧૯૬૬માં પ્રો. આર.કે.ઈજારી સમિતિ અને પ્રો. સુભીમલ દત્ત સમિતિ નિમવામાં આવી. આ સમિતિઓએ પોતાનો અહેવાલ ૧૯૬૯માં પ્રસ્તુત કર્યો હતો. આ કાયદાની નબળાઈઓ દુર કરવાનાં હેતુથી ૧૯૬૯માં MRTP Act. પસાર થયો.

ઈજારાશાહી અને નિયંત્રણાત્મક વેપાર વ્યવહાર કાયદો ૧૯૭૦ (MRTP Act) આ કાયદાના મુખ્ય બે ઉદ્દેશો રહ્યા છે. ૧. ઈજારાશાહીને નિયંત્રિત કરવી અને ૨. ગેરવાજબી વેપાર પર નિયંત્રણ કરવો. ૧૯૬૪માં મહાલનોબીસ સમિતિ અને ૧૯૮૫માં ઈજારાશાહી તપાસ આયોગ દ્વારા દેશમાં ઔદ્યોગિક ક્ષેત્રમાં કેન્દ્રીકરણની વધતી પ્રવૃત્તિઓ તરફ ધ્યાન દોર્યું. આ પ્રવૃત્તિઓ પર નિયંત્રણ પ્રાપ્ત કરવાનાં હેતુ થી ભારત સરકારે ૧૯૬૯માં MRTP Act. લાગુ કર્યો. અને ૧૯૭૦માં ઈજારાશાહી અને નિયંત્રણાત્મક વેપાર વ્યવહાર કમીશનની સ્થાપના કરી.

આ કાયદામાં એવી જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી કે જ્યારે પણ કોઈ મોટી વ્યાપારી પેઢીઓ અથવા અસરકારક એકમોની શ્રેણીમાં આવનારા ઉદ્યોગોની કાર્યપદ્ધતિ નુકશાન જનક લાગે ત્યારે આ પ્રકારના કેશને કમિશન સમક્ષ મુકવો અને કમિશન જે નિર્ણય કરે તે આ પેઢીઓને માન્ય રાખવાનો રહેશે.

આંતર સંબંધિત તથા પ્રભાવી ઔદ્યોગિક એકમો ઈજારાશાહી અને નિયંત્રણાત્મક વેપાર વ્યવહાર અધિનિયમના કાર્યક્ષેત્રમાં બે પ્રકારની પેઢીઓને સામેલ કરવામાં આવી.

૧. એવી પેઢીઓ કે જેની પોતાની તથા તેનાથી જોડાયેલા એકમોની સંપત્તિ ૧૦૦ કરોડ રૂપિયાથી વધુ છે. (૧૯૮૫ પહેલા આ મર્યાદા ૨૦ કરોડ રૂપિયા હતી) ૨. એવી પેઢીઓ અથવા પ્રભાવી એકમો જે કોઈ વસ્તુઓ અથવા સેવાઓનો ૧/૪ ભાગથી વધુ પ્રમાણમાં પુરવઠો પૂરો પાડે છે. અને જેની સંપત્તિ ૩ કરોડ થી વધુ છે. (૧૯૮૫ પહેલા આ મર્યાદા ૧ કરોડ હતી)

૧૯૯૦ના અંત સુધીમાં MRTP Act. હેઠળ ૧૮૫૪ પેઢીઓનું રજીસ્ટ્રેશન કરવામાં આવ્યું હતું. જેમાંથી ૧૭૮૭ પેઢીઓ મોટા વેપારી ઘરનાઓની હતી અને ૬૭ અસરકારક એકમો હતા. ૨૪ જુલાઈ ૧૯૯૧નાં રોજ જાહેરાત કરવામાં આવેલ નવી ઔદ્યોગિક નીતિમાં MRTP કંપનીઓની સંપત્તિ મર્યાદા પૂર્ણપણે સમાપ્ત કરવામાં આવેલ આ રીતે આ કાયદો લગભગ નિષ્પ્રભાવી બની ગયો.

ઈજારાશાહી, નિયંત્રણાત્મક અને અનુચિત વ્યાપાર વ્યવહાર અનુસાર નિયંત્રણાત્મક વ્યાપાર વ્યવહાર અંતર્ગત એવો વેપાર વ્યવહાર સામેલ કરવામાં આવ્યા જે કોઈપણ સ્વરૂપે હરીફાઈમાં અડચણ ઉભી કરે છે તેને રોકવો અથવા અટકાવવો અથવા નિષ્ફળ બનાવવો. વિશેષ રીતે તેમાં નીચે મુજબની પ્રવૃત્તિઓ સામેલ કરવામાં આવી.

૧. એવી પ્રવૃત્તિઓ જે ઉત્પાદન પ્રક્રિયામાં મૂડી અથવા અન્ય સંસાધનોના પ્રવાહમાં બાધારૂપ બને. ૨. એવી પ્રવૃત્તિઓ જે કિંમતો અથવા પુરવઠાની શરતોમાં છળ કપટ કરે જેથી ગ્રાહકોને અનુચિત ભર્ય અથવા પ્રતિબંધોનો સામનો કરવો પડે.

ઈજારાશાહી વેપાર વ્યવહાર અંતર્ગત એવા વેપાર વ્યવહાર સામેલ કરવામાં આવ્યા જેની નીચે પ્રમાણેની અસરો જોવા મળી શકે.

૧. કિંમતોમાં બિન પ્રાકૃતિક રીતે વધારો કરી રાખવો

૨. હરીફાઈને અયોગ્ય રીતે રોકવી.

૩. ટેકનોલોજીકલ વિકાસમાં અવરોધો ઉભા કરવા અને મૂડીરોકાણમાં અવરોધો ઉભા કરવા.

૪. વસ્તુની ગુણવત્તામાં ઘટાડો થવા દેવો.

૧૯૮૪માં કરવામાં આવેલા સુધારા બાદ નીચે મુજબની પ્રવૃત્તિને ઈજારાશાહી વેપાર વ્યવહાર અંતર્ગત સમાવવામાં આવેલ.

૫. ઉત્પાદનનું ભર્ય અથવા પૂરી પાડવામાં આવતી સેવાઓની કિંમતોમાં અનુચિત વધારો.

૬. વસ્તુ અથવા સેવાઓની કિંમતોમાં, અથવા વિતરણ જાન્ય લાભોમાં અયોગ્ય વિક્ષિ.

૭. ઉત્પાદન, પુરવઠો અથવા વિતરણમાં થનાર હરીફાઈને રોકવી.

૧૯૮૪માં કરવામાં આવેલા સુધારા બાદ આ કાયદાને અનુચિત વેપાર વ્યવહાર પર પણ લાગુ કરવામાં આવ્યો. અનુચિત વેપાર વ્યવહાર અંતર્ગત નીચે મુજબની પ્રવૃત્તિઓનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો.

૧. સસ્તી કિંમતોએ કોઈપણ વસ્તુનું વેચાણ અંગેની જાહેરાત કરવી.

૨. ઉપહાર કે ભેટની લાલચ આપવી.

૩. હલકી વસ્તુઓનું વેચાણ.

૪. વસ્તુઓની જમાખોરી કરવી, અથવા વસ્તુઓ નાશ કરવી વગેરે..

ઉદારીકરણની પ્રક્રિયા MRTP ACTની અસરકારકતાને ઓછી કરવા માટે સરકારે સમયે સમયે કંપનીઓને વિવિધ પ્રકારની છૂટ આપી હતી. તેનું પરિણામ એ આવ્યું કે, મોટા ઔદ્યોગિક ઘરનાઓને પોતાનો વ્યવસાય વધારવાની તક મળી જે પહેલા તેના માટે નિયંત્રણ હતા. આમ ઉદારીકરણની પ્રક્રિયા શરૂ થઈ અને તેણે અંતે હરીફાઈનું સ્વરૂપ ધારણ કર્યું.

હરીફાઈ કાયદો -૨૦૦૨ ૧૯૯૧માં આર્થિક ઉદારીકરણની પ્રક્રિયા શરૂ થયા બાદ નિગમ ક્ષેત્ર સરકાર પર એવું દબાણ લાવતા રહ્યા કે MRTP Act. સમાપ્ત કરવામાં આવે તર્ક એવો વ્યક્ત કરવામાં આવ્યો કે ઉદારીકરણ અને વેશીકીકરણના નવા વાતાવરણમાં ભારતીય ઉદ્યોગોની ક્ષમતા વધારવામાં આવે. જેથી ટે વિદેશી ઉદ્યોગો સામે સ્પર્ધા અને હરીફાઈ કરી શકે. આ બાબત ધ્યાનમાં લઈ સરકારે એસ.વી.એસ. રાઘવનની અધ્યક્ષતામાં એક સમિતિ રચી જેણે ૨૨ મે, ૨૦૦૦ ના રોજ પોતાનો રીપોર્ટ રજૂ કર્યો. આ રીપોર્ટમાં સુચન કરવામાં આવ્યું કે

MRTTP Act. ને નિરસ્ત કરવામાં આવે અને તેના સ્થાને એક નવો હરીફાઈ કાયદો લાગુ થાય. આ માટે સરકારે સંસદમાં હરીફાઈ બિલ -૨૦૦૧ પ્રસ્તુત કર્યું જેને ડીસેમ્બર ૨૦૦૨માં પાસ કરવામાં આવ્યું. જેને હરીફાઈ કાયદો ૨૦૦૨ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.

આ અધિનિયમનો હેતુ બજારમાં મુક્ત અને ન્યાયિક હરીફાઈ ઉભી કરવાનો છે. અધિનિયમમાં આ મુજબની ત્રણ વ્યવસ્થાઓ કરવામાં આવેલ છે.

૧. હરીફાઈ વિરોધી કરારો પર નિયંત્રણ.
૨. અસરકારક શક્તિના દુરઉપયોગ પર નિયંત્રણ.
૩. સંગઠનોનું નિયમન.

કાયદાની કલમ ૩માં હરીફાઈ વિરોધી કરારોનું વિવરણ કરવામાં આવ્યું છે. અને તેના પર નિયંત્રણની વ્યવસ્થા છે. આ સંદર્ભમાં કોઈપણ પેઢી (પેઢીઓનો સમૂહ) વસ્તુઓ અને સેવાઓના ઉત્પાદન, પુરવઠો, વિતરણ, અધિગ્રહણ અથવા નિયંત્રણ એ પ્રકારનો કોઈ કરાર નહિ કરે જેનાથી દેશમાં હરીફાઈ પર પ્રતિકુળ અસર ઉભી થાય. જો આ પ્રકારનો કોઈપણ કરાર કરવામાં આવે તો તે બિન વૈધાનિક ગણવામાં આવશે. આ રીતે કિંમત નિર્ધારણ, પુરવઠામાં નિર્ધારણ, ટેકનોલોજીકલ વિકાસ અને મૂડીરોકાણને લઈને પણ કોઈ હરીફાઈ વિરોધી કરાર કરી નહિ શકાય. કાયદાની કલમ ૪ મુજબ કોઈપણ ઉદ્યોગ પોતાની અસરકારકશક્તિનો દુરઉપયોગ નહિ કરી શકે. આ સંદર્ભમાં નોંધવાયોગ્ય બાબત એ છે કે, પ્રભાવી શક્તિ હોવી તેનો કોઈ વિરોધ નથી પરંતુ પ્રભાવી શક્તિનો દુરઉપયોગ થાય તેનો વિરોધ છે. જો કોઈ ઉદ્યોગ પ્રભાવીશક્તિનો દુરઉપયોગ કરીને ખરીદ-વેચાણમાં અયોગ્ય શરતો રાખે છે અથવા ઉત્પાદન અથવા વિકાસ પર નિયંત્રણ કરે છે અથવા અન્ય ઉદ્યોગને પ્રવેશમાં બાધા ઉભી કરે છે. તો તેને પ્રભાવીશક્તિઓનો દુરઉપયોગ કહ્યો તેમ કહેવાય. કાયદાની કલમ ૫ મુજબ સંગઠનની વ્યાખ્યા કરવામાં આવેલ છે. અને કલમ ૬માં સંગઠન પર નિયંત્રણ અંગે જોગવાઈ કરવામાં આવેલ છે. કાયદાની કલમ ૭ અનુસાર દેશમાં ભારતીય હરીફાઈ કમિશનની રચના અંગે જોગવાઈ કરવામાં આવેલ છે. અને કાયદાની કલમ ૧૮ અનુસાર આ કમિશનનો હેતુ હરીફાઈમાં બાધારૂપ પ્રવૃત્તિઓને અટકાવવી અને બજારમાં હરીફાઈને પ્રોત્સાહન પુરું પાડવું તથા ગ્રાહકોના હિતોનું રક્ષણ કરવું. હરીફાઈનો કાયદો ૨૦૦૨ ઉદારીકરણ અને વૈશ્વિકીકરણના નવા વાતાવરણમાં યોગ્ય છે. આ કાયદામાં ૨૦૦૭માં સંશોધન કરવામાં આવ્યું છે.

સંદર્ભ

- I. Industrial Policy Resolutions Of 1948, 1956, 1991
- II. Industrial Act. 1951
- III. MRTTP Act. 1970
- IV. Competition Act 2002.
- V. પૂરી વિ.કે અને મિશ્ર એસ.કે., ભારતીય અર્થવ્યવસ્થા, હિમાલયા પબ્લિકેશન્સ.

પ્રા. જે. એસ. વાઢેર

અધ્યાક્ષ

અર્થશાસ્ત્ર વિભાગ

શ્રી એસ. કે. શાહ એન્ડ શ્રીકૃષ્ણ ઓ.એમ. આર્ટ્સ કોલેજ

મોડાસા

Copyright © 2012 – 2020 KCG. All Rights Reserved. | Powered By: Knowledge Consortium of Gujarat

**DECEMBER:-2021,
VOLUME-6, ISSUE-12**

**ISSN 2456-1002
(ONLINE)**

Research Genius

F

Journal

**Most Reffered & Peer Reviewed
Multi Disciplinary E Journal of Research**

CHIEF EDITOR

DR. SUDHIR G. JOSHI

PRINCIPAL

SHREE H.S.SHAH COLLEGE OF COMMERCE

Modasa Dist- Arrvalli

Research Genius E Journal ISSN 2456-1002

**Multi Disciplinary and Peer-Reviewed
Research Journal in India**

Chief Editor

Dr. Sudhir G. Joshi

Principal

Shree H.S.Shah College Of Commerce, Modasa Dist- Arrvalli

Chief Executive Editor

Dr. Rajeshkumar A. Shrimali

Assistant Professor

Department of Commerce

Shree H.S.Shah College Of Commerce, Modasa Dist- Arrvalli

Associate Editors

Dr. Mohanlal K.Patel
ASSOCIATE PROFESSOR
H.O.D
Department Of Commerce
H.S.Shah College Of Commerce,
Modasa
Dist- Arrvalli

Dr. Ilaben D.Sagar
ASSOCIATE PROFESSOR
H.O.D
Department Of Economics
H.S.Shah College Of Commerce,
Modasa
Dist- Arrvalli

Executive Editors

Prof. Gopalbhai Vankar

Assistant Professor
H.O.D
Department of English
Shree H.S.Shah College Of Commerce,
Modasa Dist- Arrvalli

(LATE) Dr. Anant Patel

ASSISTANT PROFESSOR
Department Of Physical Education
Shree H.S.Shah College Of Commerce,
Modasa
Dist- Arrvalli

Prof. Kamlesh Goswami

ASSISTANT PROFESSOR
Department Of commerce
Shree H.S.Shah College Of Commerce,
Modasa
Dist- Arrvalli

Dr. Dhaval P. Dave

Assistant Professor
Department of Economics
Shree H.S.Shah College Of Commerce,
Modasa Dist- Arrvalli

PUBLISHED BY

<http://www.hscresearchjournal.org/>

HEAD QUARTER

Shree H.S.Shah College Of Commerce, Modasa Dist- Arrvalli

“Research Genius E Journal” is a Bi-Annual based Research Journal

Copy Right, DECEMBER- 2021, All Rights Reserved

- **No part of this publication may be reproduced or copied in any form by any means without prior written permission**
 - **“Research Genius E Journal” holds the copyright to all articles contributed in this publication. In case of reprinted articles “Research Genius E Journal” holds the copyright for the selection, sequence, introduction material, summaries and other value additions**
 - **The view expressed in this publication are purely personal judgments of the authors and do not reflect the view of “Research Genius E Journal” . The views expressed by external authors represent their personal views and not necessarily the views of the organizations they represent.**
 - **All efforts are made to ensure that the published information is correct. “Research Genius E Journal” is not responsible for any errors caused due to oversight or otherwise.**
-

SOHAM

**An International Multidisciplinary Peer
Reviewed Research Journal**

ISSN: 2350-0697

Impact Factor 5.005

Volume-30 Issue-7 Oct. - Dec. - 2021

**Editor - In - Chief
Dr. Dilkhush U. Patel**

Content of the Table

Sr.No.	Title of the Paper/ Article	Author	P. No
1	A STUDY OF MANPOWER PLANNING, RECRUITMENT, SELECTION AND PLACEMENT PRACTICES OF CO-OPERATIVE DAIRIES OF NORTH GUJARAT	Pritiben Babulal Prajapati	1
2	ધરમાભાઈ શ્રીમાળીની ટૂંકી વાર્તામાં દર્શિતચેતના	ડૉ. આરતીબેન જી. પટેલ	9
3	Aggression among General, Minority and Backward Community	DIPAK M MEVADA	12
4	MARITAL ADJUSTMENT AMONG WOMEN EXPERIENCING MENOPAUSE	Dipmala Shrimali	20
5	વેદભાષ્યકાર સાયણાચાર્ય કા શાષ્ટકાર દયાનન્દજી દ્વારા ક્રિયા ગયા સ્વપ્ન	Dr. Vaishali Jagdishbhai Patel	25
6	A study of Job Satisfaction and Depression among Primary and Secondary School Teachers"	Dr. Acharya Ankita Jayantkumar	32
7	Psychological Well-being of government and private aided Higher Secondary School Teachers	Dr. Ankita Patel	39
8	વેદ વર્ણિત કૌટુંબિક-ચિંતન કી વર્તમાન સમય મેં ઉપયોગિતા	ડૉ. રીટા ઇચ, પારેશ	43
9	પ્રાચીન વડનગર કે ઉલ્લેખ - જૈન સાહિત્ય ઇવં અન્ય સ્રોત	ડૉ. કુણાલ કપાસી	49
10	From Text to Screen: A Comparative Study	Paresh J. Rabari	54
11	Diasporic Study of Kashmiri Pandits: The Lost Identity	Devarsh D Patel	57
12	MENTAL HEALTH AMONG GRADUATE AND POST-GRADUATE STUDENTS	Nareshkumar D. Zala	63
13	Mental Health among Boys and Girls of Conventional and Technical Courses	Dr. Mital N. Vekaria	68
14	Modern English Drama	Patel Rahulkumar Bhikhabhai Dr. Piyush R. Sinh Nitya Piyush Sinh	72
15	Yoga : a Peace tool	Dr. R.D.Chaudhary	79
16	સંસ્કૃત વાક્ય મેં માનવીય મૂલ્ય	Dr. Varsha H Patel	84
17	Mental Health and Anxiety Among Government and Private Sector Employees	Gita B. Makavana	88
18	Psychological Well-being of Collage Students With Relation to their Gender and Educational Streams.	Shravankumar Umedbhai Kharani	96
19	Impact of Gender and Faculty on Anxiety of College Students	PURI S. BELA	103
20	Psychological Well-being between non-government and government teachers of patan district	Babubhai k. Chaudhari	108
21	Quality of Life and Mental Health in Students After The Second Wave of The COVID-19	Riya D. Raval	113

Modern English Drama

Patel Rahulkumar Bhikhabhai (Arts College, Modasa.)
Dr. Piyush R. Sinh (Arts College, Modasa.)
Nitya Piyush Sinh (Dr. Baou Ahmedabad.)

ABSTRACT

Modern drama is not a brand-new product; rather, it emerged at a point in the ongoing process of literary history. Man's taste has evolved over time, and his culture has evolved as well. Foreign influences have had their influence on the public consciousness as a result of the spread of education and the establishment of larger international interactions, and just as in politics, English men eagerly welcomed what tasted fresh in the realm of literary pursuits. While English theatre has its roots in the Miracle, Morality, and Mystery plays of the Middle Ages, it did not grow out of its juvenile status until the Renaissance. The transmission of ancient Greek and Roman literature and other arts fueled the Renaissance in Europe, and the impact of Greek play, in particular, altered the character of English drama. In Shakespeare's hands, drama as a literary form achieved its pinnacle, and he remains unrivalled to this day. Play underwent innumerable experiments during Shakespeare's time and following years, and modern drama is the result of the never-ending efforts of famous and lesser-known dramatists.

INTRODUCTION

The theatre was 'renovated' by T.W. Robertson, Sir Squire, and Lady Bancroft, although there was a vital and evolving stagecraft even before this, despite the fact that no literary drama worth the name was staged as an example. The repeal of the Licensing Act (1843) had little discernible effect, yet it was beneficial in the long term. Minor theatres were gaining in popularity. Before Robertson's appearance, reforms that catapulted him into prominence were already in the works. Aside from technical advancements in the building of theatres and play production, there was noticeable growth in many types of drama. In naturalistic burlesque as performed by Mme Vestris and Charles Mathews, a pungent (spicy) contrast between the extravagances of mood and situation and the peacefulness of acting and deportment was notably visible. In London theatres prior to 1865, a very realistic style of acting had emerged. The issue was a lack of playwrights to compose plays for the new school's players. Nevertheless, there was noticeable development in various types of theatre.

This criteria was not met by Don Boucicault (1820-1890) or Tom Taylor (18817-1880). Boucicault, whose first triumphs were in the eighteen forties, established the form of Victorian melodrama by adapting storylines from foreign authors and exploiting Irish issues in *The Colleen Bawn* (1860) and related plays. Taylor had a simple talent, while being a prolific writer. The 'character-part' of Lord Dundreary in *Our American Cousin* (1858) illustrates the path toward individualization rather than reliance on conventional stage types.

The Ticket-of-Leave Man (1863), adapted from Victor Hugo, is Taylor's best pseudo-historical play, and *The Ticket-of-Leave Man* (1863) is his best melodrama. Taylor's best pseudo-historical play, *The Fool's Revenge* (1859), is derived from Victor Hugo, and his melodrama, *The Ticket-of-Leave Man* (1863), is the best of his melodrama.

ગુજરાતમાં જાહેર આરોગ્ય ખર્ચના સંદર્ભમાં આરોગ્યના લાભોનું આર્થિક વિશ્લેષણ

Vadher Jagu S.

Ph.D. Scholar

Economics Dept.

School of Social Science,

Gujarat University, Ahmedabad

સારાંશ :

ગુજરાતમાં જાહેર આરોગ્ય ખર્ચના સંદર્ભમાં આરોગ્ય લાભોનું આર્થિક વિશ્લેષણ વિષય હેઠળ હાથ ધરવામાં આવેલ આ અભ્યાસમાં જાહેર આરોગ્ય ખર્ચ અને તેની આરોગ્યના માપદંડો પર અસર તપાસવા આ અભ્યાસ હાથ ધરવામાં આવેલ છે. જેમાં આરોગ્યના માપદંડો તરીકે અપેક્ષિત આયુષ્ય મર્યાદા અને શીશુમૃત્યુ દર લેવામાં આવ્યા છે. અભ્યાસ માટે સેકન્ડરી ડેટા સ્ત્રોતોનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. અભ્યાસ માટે પેનલ ડેટા વિશ્લેષણ પદ્ધતિનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. અભ્યાસમાં જોવા મળે છે કે, ગુજરાતનું જાહેર આરોગ્ય ખર્ચ વધતું ગયું છે જેની અસર આરોગ્યના માપદંડો પર પડેલી જોવા મળે છે. ઉપરાંત ગ્રામ્ય અને શહેરી આરોગ્ય માંપદંડોમાં ગ્રામ્યકક્ષાએ આરોગ્યના માપદંડો શહેરી કક્ષાની સાપેક્ષમાં ઓછી સુધારો નોંધાયો છે. ચાવીરૂપ શબ્દો : જાહેર આરોગ્ય ખર્ચ, આરોગ્યનું અર્થશાસ્ત્ર, આરોગ્યના માપદંડો,

પ્રસ્તાવના

સમયની સાથે રાજ્યની ભૂમિકા બદલાઈ છે. ૧૯મી સદીમાં અર્થશાસ્ત્રીઓએ જાહેર ખર્ચના અભ્યાસને વધુ મહત્વ આપ્યું ન હતું. કારણ કે તે સમયના પ્રશિષ્ટ અર્થશાસ્ત્રીઓ રાજ્યની ભૂમિકા માત્ર પોલીસ રાજ્ય તરીકેની ગણતા હતા અને બજાર તંત્ર પર વધુ વિશ્વાસ ધરાવતા હતા. પરંતુ કેઈન્સના જનરલ થીયરીના પ્રકાશન બાદ આધુનિક અર્થશાસ્ત્રીઓ રાજ્યની વિકાસ અને કલ્યાણલક્ષી ભૂમિકાને વધુ મહત્વની ગણી છે. સરકારની ભૂમિકા બદલાઈ હોવાથી જાહેર ખર્ચનો ખ્યાલ વધુ મહત્વનો અને પાયારૂપ ગણાવા લાગ્યો. આધુનિક યુગમાં દરેક રાજ્યોમાં સરકારી ખર્ચને મહત્વ આપાઈ રહ્યું છે. ખાસ કરીને અલ્પવિકસિત અને વિકાસશીલ રાષ્ટ્રો વિવિધ વિકાસ કાર્યક્રમોમાં જાહેર ખર્ચને મહત્વ આપે છે. જાહેર ખર્ચને આપણે બે ભાગમાં વિભાજીત કરી શકીએ ૧. વિકાસલક્ષી ખર્ચ અને ૨. બિનવિકાસલક્ષી ખર્ચ. જાહેર આરોગ્ય અને પરિવાર કલ્યાણ ખર્ચએ વિકાસલક્ષી ખર્ચનો એક ભાગ હોય છે.

આર્થિક વિકાસના લાભ દેશના તમામ નાગરિક સુધી પહોંચે તે દેશના વિકાસની સફળતા ગણી શકાય. દેશનો સૌથી ગરીબ વ્યક્તિ પણ જીવનને બોજારૂપ ન સમજે અને જીવન જીવવાનો આનંદ માણી શકે એટલે કે માનવ સુખાકારી એ જ વિકાસનું ધ્યેય હોવું જોઈએ. આ માટે ગરીબ વર્ગને પાયાની જરૂરિયાતો પૂરતા પ્રમાણમાં મળી રહે તે ન્યાયિક બાબત છે. આમ કહી શકાય કે દરેક વ્યક્તિ તંદુરસ્ત જીવન પસાર કરે તો તેની આર્થિક અસરો જોવા મળે છે. માનવ વિકાસની દ્રષ્ટીએ આરોગ્યનું ધોરણ ખુબ મહત્વનું હોય છે. તે માટે આરોગ્ય ક્ષેત્રે સરકાર ગરીબ લોકોના આરોગ્યની સંભાળ માટે વધુ ખર્ચ કરે તો સમાજ માંથી અસમાનતાઓ દૂર કરી એક મજબૂત અને ન્યાયિક સમાજની રચના કરી શકાય. કારણ કે ગરીબ લોકો આવકની મર્યાદાના કારણે આરોગ્યની સંભાળ પાછળ ખર્ચ કરવામાં અસમર્થ હોય છે. જેથી તેઓને અમુક ગંભીર રોગ સાથે જીવન પસાર કરવું પડે છે. આ પરિસ્થિતિમાં જાહેર આરોગ્ય ખર્ચ અને તેના યોગ્ય લાભ અંગે અભ્યાસ કરવાથી જાહેર ખર્ચની યથાર્થતા તપાસી શકાય છે. અને સાથે ગરીબ નિર્ધન લોકોના જીવનધોરણ પર તેની અસરો કેટલી અને કેવી પડી રહી છે. તે પણ આ પ્રકારના અભ્યાસ દ્વારા તારણ મેળવી

શકાય છે. આ સંશોધન અભ્યાસ પણ કેટલાંક આવા ઉમદા હેતુથી ગુજરાત રાજ્યના સંદર્ભમાં હાથ ધરવામાં આવેલ છે. આ અભ્યાસ ની સફળતા અન્ય રાજ્યો ને પણ એક દિશા નિર્દેશ કરશે તેવી સંશોધકને આશા છે.

વિશ્વના દેશોમાં UNDP દ્વારા માનવ વિકાસના આધારે વિકાસનો ક્રમ નક્કી કરવામાં આવે છે. ભારતના અમર્યા સેન અને પાકિસ્તાનના મેહબૂબઉલ હક્ક બંને અર્થશાસ્ત્રીઓ દ્વારા આ માટે માપદંડ અને પદ્ધતિઓ નક્કી કરવામાં આવેલ છે. જેમાં સમયે સમયે સુધારાઓ થયા છે. માનવ વિકાસ આંક નક્કી કરવામાં આરોગ્યનો આંક મહત્વનો હોય છે. આરોગ્ય, શિક્ષણ અને માથાદીઠ આવકના આંકો નક્કી કર્યા બાદ માનવ વિકાસ આંક તૈયાર થાય છે. અને આરોગ્યનો આંક દેશના લોકોના જન્મ સમયે સરેરાશ અપેક્ષિત આયુષ્ય પર નિર્ભર હોય છે, અને અપેક્ષિત આયુષ્ય દેશના લોકોના આરોગ્ય અને તંદુરસ્તી પર નિર્ભર છે. તથા આરોગ્ય અને તંદુરસ્તી સરકારની આરોગ્યલક્ષી યોજનાઓ તથા તેના અમલીકરણ અને આરોગ્ય પાછળ થતા ખર્ચ પર નિર્ભર હોય છે. ખાસ કરીને અલ્પવિકસિત અને વિકાસ સાધતા દેશોમાં ગરીબી અને બેરોજગારી જેવી ગંભીર સમસ્યાઓ વિદ્યમાન હોવાના કારણે અહીં આરોગ્ય ખર્ચની જવાબદારી સરકાર પર નિર્ભર છે. તેથી આ પ્રકારનો અભ્યાસ કરવાથી આપણે જાહેર આરોગ્ય ખર્ચનું યોગ્ય વિશ્લેષણ અને તેની યથાર્થતા તપાસી શકીએ.

આરોગ્યનું અર્થશાસ્ત્ર

આજના સમયમાં આરોગ્યનું ખર્ચ સતત વધતું જાય છે. સાથે સાથે નવા રોગો અને વાયરસથી લોક જીવન પ્રભાવિત થતું જાય છે. અને અન્ય રીતે જોઈએ તો આરોગ્ય સંભાળ માટે પાયારૂપ આરોગ્ય શ્રમિકોની અછત જોવાઈ રહી છે. ત્યારે આરોગ્યનું અર્થશાસ્ત્ર મહત્વનો વિષય બને છે. આરોગ્ય નીતિ ઘડનારાઓ સમક્ષ આ પરિસ્થિતિમાં ખુબ મોડા પ્રશ્નો ઉભા થાય તે સ્વાભાવિક છે. આ પાયારૂપ પ્રશ્નોના નિરાકરણ માટે આરોગ્યનું અર્થશાસ્ત્ર અને અભ્યાસો ખુબજ મદદરૂપ બની શકે. આરોગ્યનું અર્થશાસ્ત્ર મુખ્યત્વે આરોગ્યલક્ષી નીતિ ઘડતરમાં વિવિધ દેશોને મદદ કરી શકે. આરોગ્યનું અર્થશાસ્ત્ર આરોગ્યના અછતયુક્ત સાધનો અને આરોગ્યની અમર્યાદિત જરૂરિયાતોના સંદર્ભમાં આરોગ્યલક્ષી વિવિધ બાબતોને આવરી લે છે. અર્થશાસ્ત્ર અમર્યાદિત જરૂરિયાતો અને મર્યાદિત અને વૈકલ્પિક ઉપયોગ વાળા સાધનોના સંદર્ભમાં માનવ વર્તનનો અભ્યાસ કરે છે. આ સંદર્ભમાં કેટલાક પાયાના પ્રશ્નો જેવા કે કઈ વસ્તુનું કે સેવાનું ઉત્પાદન કરવું ? કેટલું ઉત્પાદન કરવું ? આ વસ્તુઓ અને સેવાઓના ઉત્પાદનમાં કઈ પદ્ધતિનો ઉપયોગ કરવો ? અને વહેંચણી કેવી રીતે કરવી ? વગેરે પ્રશ્નો સાથે જોડાયેલ મુદ્દાઓ અર્થશાસ્ત્રમાં આવરી લેવામાં આવ્યા છે. આરોગ્યના સંદર્ભમાં પણ આવા કેટલાક પ્રશ્નો ઉપસ્થિત છે. જેવા કે, આરોગ્ય અંગેની કેવા પ્રકારની સેવાઓ અને કેટલા પ્રમાણમાં ઉત્પન્ન કરવી ? આ સેવાઓ અને વસ્તુઓ ઉત્પાદન માટે કઈ પદ્ધતિ સારી ? અને આરોગ્ય સેવાઓના લાભો દરેક વ્યક્તિને મળી રહે તે માટે વહેંચણી કેવી રીતે કરવી ? તથા કલ્યાણકારી આરોગ્યલક્ષી યોજનાઓ પાછળ કેટલું ખર્ચ કરવું ? વગેરે પ્રશ્નોના નિરાકરણમાં નીતિ ઘડનારાઓ ને આરોગ્યનું અર્થશાસ્ત્ર મદદ પૂરી પડી શકે. અર્થશાસ્ત્રમાં આપણે કાર્યક્ષમતા એટલે કે ઓછા ખર્ચમાં વધુ લાભ પ્રાપ્ત કરવો, તૃષ્ટિગુણ, બજાર, વૈકલ્પિક ખર્ચ વગેરે મુદ્દાઓનો અભ્યાસ કરીએ છીએ આ મુદ્દાઓ ને આરોગ્યના અર્થશાસ્ત્રમાં ઉપયોગમાં લઈ શકાય. આરોગ્ય સાધનો અને આરોગ્ય માપદંડના સંદર્ભમાં ન્યૂનતમ ખર્ચ દ્વારા મહત્તમ લાભ કેવી રીતે મેળવી શકાય તે આરોગ્યના અર્થશાસ્ત્રના અભ્યાસનો મુદ્દો બની શકે. આપણે જાણીએ છીએ કે આરોગ્ય સુવિધાઓ માટે ખાનગી અને જાહેર ક્ષેત્ર દ્વારા ખર્ચ કરવામાં આવે છે. ઉપરાંત સંગઠનો અને એન.જી. ઓ. દ્વારા પણ આરોગ્યનું સ્તર ઉચું આવે તે માટે પ્રયત્નો થાય છે. તે સ્થિતિમાં વધુમાં વધુ લાભ કેવી રીતે મેળવી શકાય તે માટે આરોગ્યનું અર્થશાસ્ત્ર મદદરૂપ નીવડી શકે. વ્યક્તિગત આરોગ્ય ખર્ચ દ્વારા વ્યક્તિ મહત્તમ તૃષ્ટિગુણ પ્રાપ્ત કરવા માટે તત્પર હોય છે. એટલેકે વ્યક્તિ જ્યારે આરોગ્ય

Impact of gene on behavior

By

Dr.Mohmedhafiz A. Kathiyara

H.O.D - Department of Psychology

Shri. S. K. Shah & Shri Krishna O. M. Arts College, Modasa

જીન્સ એન્જિનિયરિંગના શેત્રે પ્રાણીઓ તથા મનુષ્યના જીન્સ ની બાબતમાં સંશોધકો દિવસ રાત સંશોધન ચલાવી રહ્યા છે અને મનુષ્યના રંગસૂત્રો માં છુપાયેલા વારસાના વાહકો જેને આપણે જનીન લક્ષણો તરીકે ઓળખીશું. તેના પર સંશોધન યુરોપ સહિત અમેરિકાના જીવવિજ્ઞાનીઓ જીન્સ ઉપર સંશોધન પ્રયોગશાળામાં ચલાવી રહ્યા છે માનવીનું સમગ્ર શરીર એક જૈવિક રાસાયણિક પ્રક્રિયા પર નિર્ભર છે ખાસ કરીને સસ્તન પ્રાણીઓના મૈથુન દ્વારા સ્ત્રી બીજ અને શુક્રાણુના બનેલા ફલિત અંડ થી ગર્ભાશયમાં બીજારોપણ થયા પછી ત્યારબાદ ગર્ભના વિકાસના તબક્કાઓમાંથી પસાર થયા પછી પૃથ્વી પર અવતરણ કરે છે મનુષ્યની બાબતમાં ગર્ભવસ્થા શિશુ નો તો ગર્ભધારણ પછીનો સમયગાળો 280 દિવસનો છે દરેક પ્રાણીઓમાં ગર્ભધારણ પછી ગર્ભના વિકાસ નો સમય તેની આનુવંશિક નિયત સમય પ્રમાણે નો હોય છે. તાજેતરમાં અમેરિકાની નેશનલ કેન્સર ઇન્સ્ટિટ્યૂટના gene structure અને રેગ્યુલેશન યુનિટના ડાયરેક્ટર દ્વારા કરવામાં આવેલ સંશોધનના તારણો જણાવે છે કે મનુષ્યના શરીરમાં વી.એમ.એટી.-2 ની હાજરી હોય છે. ખાલી હાજરીથી ખ્યાલ આવી જાય છે કે અમુક મનુષ્ય અન્ય મનુષ્ય કરતાં શા માટે વધારે આધ્યાત્મિક ઝોક ધરાવે છે તેમનો આ સંશોધન ડી. એન. એ ના 2000 સેમ્પલોના અભ્યાસ અને સ્વયંસેવકો સાથે ની મુલાકાતોને આધારે કરવામાં આવેલું છે મુલાકાતીઓને આધ્યાત્મિક બાબતોમાં કેટલો રસ પડે છે તે જાણવાનો આ પ્રશ્નોત્તરીનો હેતુ હતો. સંશોધન કરનાર સંશોધક

નું માનવું છે કે જે કોઈ વ્યક્તિ કોઈ ઉચ્ચ પરમ સત્તા કે ઈશ્વરમાં માનવાની જેટલી વધુ સમતા ધરાવતી હોય તેટલી તેના શરીરમાં વી .એમ.એટી.-2 જનીન મળી આવવાની પણ શક્યતા વધુ હોય છે સંશોધન પરથી એવો પણ તારણ આવ્યો છે કે વ્યક્તિ ગમે તેવા ધાર્મિક કે શ્રદ્ધા સંપન્ન વાતાવરણમાં ઉછરી હોય તોપણ તેવી માન્યતા પર કોઈ અસર થતી નથી ભગવાન બુદ્ધ મહાવીર ઈસુ ખ્રિસ્ત તથા પયગંબર સાહેબ પણ તેમના જીવનકાળમાં રહસ્યમય અનુભૂતિ ઓ તથા દૈવીવાણી પ્રેરણા ઓ પ્રાપ્ત થઈ હતી અને તેઓ ચેતનાની વિવિધ આ અવસ્થામાંથી પસાર થયા હતા આ સંશોધન એવું દર્શાવે છે કે તેઓમાં કુદરતી જીન્સ એટલે કે વી .એમ.એટી.-2 હાજર હોવું જોઈએ આમ હવે જેનેટિક ક્ષેત્રે થયેલા સંશોધનોને આધારે અત્યાર સુધી અલૌકિક મનાતું હતું તે હવે લૌકિક બનવા માંડ્યું છે જેનેટિક વિજ્ઞાન માનવજાતના સંપાદિત લક્ષણોને પણ વારસાગત આધાર રહેલો છે એવું તેવું આ સંશોધન સૂચવે છે વ્યક્તિના સંપાદિત લક્ષણોને જેનેટિક શેત્રે કરવામાં આવતા સંશોધનો ને લીધે હવે આનુવંશિકતા અને વાતાવરણના પ્રભાવને લીધે વ્યક્તિત્વ ને લગતા ઓલપોર્ટ અને અન્ય મનોવૈજ્ઞાનિકોએ વ્યક્તિમાં રહેલા ગુણ લક્ષણો સંબંધિત જે સિદ્ધાંતો આપ્યા છે પેલા પણ હવે મનોવિજ્ઞાન ના અભ્યાસ શેત્રે આવા સંશોધનો થવા જોઈએ જેમાં જનીન લક્ષણો નો ઉડાણપૂર્વક નો અભ્યાસ જનીન લક્ષણોનું માળખું જનીનમાં ચાલુ રહેતી ડી.એન. એ અને આર.એન. એ નું જૈવિક રાસાયણિક બંધારણ વગેરે ઉપર પણ મનોવિજ્ઞાન માં સંશોધનો વધારે પ્રમાણમાં થવા જોઈએ મનોવિજ્ઞાનના અભ્યાસમાં માનવ વર્તન નો અભ્યાસ કરવામાં આવે છે જૈન સંબંધી સંશોધન માનવ વર્તન ને સમજવામાં ખરેખર વૈજ્ઞાનિક રીતે ઉપયોગી માહિતી પૂરી પાડી

રહ્યા છે. હજુ પણ આ ક્ષેત્રે વધુ નિયંત્રિત પરિસ્થિતિઓમાં સંશોધન થવા જોઈએ જેથી વધારે ને વધારે યથાર્થ પરિણામ પ્રાપ્ત થઈ શકે.

Atmaj

Academic Research Journal

An International Peer-Reviewed Research Journal

ISSN: 2348 - 9456

Impact Factor 5.450

Volume-XVIII, Issue -XX, July-Dec. - 2022

Editor-In-Chief

Dr. Dilkhush Patel

Content of the Table

Sr. No.	Title of the Paper	Author	Page No.
1	A STUDY OF HIGHER SECONDARY SCHOOLS PRINCIPALS HAVING UNDER EDUCATIONAL ACHIEVEMENT	Dr.Hareshkumar M. Patel	1
2	Involvement of APMC's in Agricultural Selling	Mr. Prahlad R. Suthar	4
3	EFFECTS OF COMBINED TRAINING ON SELECTED BIO MOTOR ABILITY, BIO CHEMICAL AND PHYSIOLOGICAL PARAMETERS	Nileshkumar D. Limbachiya	8
4	THEME OF NATURE IN WILLIAM WORDSWORTH'S POETRY	Mayur K. Vyas	15
5	EFFECT OF YOGA INTERVENTION FOR PSYCHOLOGICAL WELL BEING AMONG BRONCHIAL ASTHMATIC PATIENTS: A PILOT STUDY	Niyanta Joshi	18
6	ADJUSTMENT AMONG COLLEGE STUDENTS OF THE SABARKANTHA DISTRICT	Mehul D. Parmar	24
7	A Study on Computerised Accounting System improves sales in Small and Medium enterprises with reference to the size of the business	Kinnariben A. Modi	29
8	શ્રી ગ્રામ વિદ્યાલય લોકશાળા - ધજાળાનું શૈક્ષણિક અને સામાજિક ક્ષેત્રે પદાન	સજુભાઈ મકવાણા	32
9	अभिज्ञानशाकुन्तलम् में कला निरूपण	પ્રા.ડૉ. સોલંકી મંજુલાબેન ઇન.	36
10	"બાંધકામક્ષેત્રના આંતરરાષ્ટ્ર સ્થળાંતરિત શ્રમિકોની સેજગારી અને આર્થિક પરિસ્થિતિનો અભ્યાસ મહેસાણા તાલુકાના સંદર્ભમાં"	ડૉ. પૂનમબેન. એમ. સવલ	41
11	'ગુજરાતમાં કૃષિ અને ઉદ્યોગ વચ્ચે સંબંધ અને સંભાવનાઓ'	PARTH.V.PRAJAPATI	48
12	जगदीश चंद्र कृत 'धरती धन न अपना' उपन्यास में दलित चेतना एवं वर्ण संघर्ष	ગીતાબહેન બી.ચૌધરી	52
13	The Voice of the Subalterns in 'Karukku'	Parmar sejalben kanjibhai	56
14	MIRZA GALIB 'S "DIWANE GALIB" AND SHRI JAGANNATH PATHAK 'S "GALIB KAVYAM" -AN INTRODUCTION	Dr. Unnati B. Bhavsar	64
15	સ્મૃતિઓમાં કૃષિકર્મ વર્ણન	DR. Meeta J. Vyas	69

अभिज्ञानशाकुन्तलम् में कला निरूपण

प्रा.डॉ. सोलंकी मंजुलावेन एन.

आर्ट्स कॉलेज - गोंडामा

कला भारतीय संस्कृति का महत्वपूर्ण अंग है। जिसने भारत को विश्व की सभी संस्कृतियों में एक स्थान प्रदान किया है। भारतीय कला हस्त-कौशल, बौद्धिक वैभव हृदय के सौंदर्य और आत्मीय आनन्द से परिपूर्ण है। भारतीय कलाओं की सहस्र वर्ष पुरातन धरोहर को सुरक्षित रखने का कार्य हमारे साहित्यकारों ने किया है। संस्कृत भाषा में कलाओं की सर्वाधिक अभिव्यंजना हुई है। संस्कृत साहित्य में कला विषयक सामग्री तीन प्रकार से प्राप्त होती है।

१. चित्रकला ग्रंथों में -

जैसे विश्वकर्मा प्रकाश, शिल्परत्न, वास्तु रत्नाकर, संगीत रत्नाकर, नृत्यअध्याय आदि चित्रकला ग्रंथों में कला विषयक चित्रण प्राप्त होता है।

२. अन्य शास्त्रों में गौरवरूप से -

संस्कृत ग्रंथों के शास्त्रीय ग्रंथ जैसे कामसूत्र, विष्णुधर्मोत्तरपुराण, भविष्यपुराण, मत्स्यपुराण, गरुडपुराण, स्कंदपुराण आदि पुराणों में, वास्तुकला के ग्रंथों में, नाट्यशास्त्र में, अमरकोश में, बृहत्संहिता में, शुक्रनीति, आदि ग्रंथों में कला का उल्लेख और परिगणना प्राप्त होती है।

३. साहित्य कृतियों में संदर्भ के रूप में -

संस्कृत साहित्य की महत्व की कृतियों में संदर्भ के रूप से कला का निरूपण हुआ है जैसे रामायण, महाभारत, नाट्य, महाकाव्य, कथा, आख्यायिका, चम्पू काव्य आदि साहित्य में विपुल रूप से कला संदर्भ प्राप्त होता है। संस्कृत साहित्य में कविदास, बाणभट्ट एवं राजशेखर की कृतियों में भी कला संदर्भों का उल्लेख प्राप्त होता है। कला शब्द कम् धातु से निष्पन्न हुआ है। पाणिनीय धातु अनुसार उनका अर्थ गति और संख्या है। कला का संपूर्ण अर्थ है - कला लोकोत्तर सर्जन की प्रक्रिया है। जिसके द्वारा कला सर्जक एवं सृष्टि की चेतना संकीर्ण भौतिक धरातल से रसास्वाद या आनन्द की लोकोत्तर अवस्था में 'यमन' करती है। (1) नाट्यशास्त्र के कर्ता आचार्य भरत कला के बारे में लिखते हैं - त्रैलोक्यस्य नाट्यं भावानुकीर्तनम्। (2) अर्थात् इस देव सृष्टि को देखने के पश्चात् जो भाव कलाकार के मन में उठते हैं उनका कीर्तन कला है।

कला की संख्या के बारे में शुभस्यजुर्वेद, कामसूत्र, बौद्धग्रंथ-ललित विस्तर, शुक्रनीति, प्रबंधकोश आदि में विस्तृत विवेचन हुआ है। भारतीय परंपरा में कला की संख्या चौंसठ मानी गई है। कामसूत्र में चौंसठकला का विवरण है। अन्यग्रंथों में इससे अधिक भी संख्या का वर्णन है। चौंसठ कला में से मुख्यतया इस तरह है। (1) गीतम् (2) वाद्यम् (3) नृत्यम् (4) चित्रकला (आलेख्यम्) (5) विशेषकच्छेदम् (6) शब्दलक्षणसंग्रहम् (7) दंत एवं शरीर के अंगों को रंगना। (8) मणिभूमि का कर्म - भूमिको मणियों से भर कर उद्घाटन। (9) उदकापायम् - जलवाद्य (10) उदकापाय - उलकीडा के समय कलात्मक रूप में धारण की कला। (11) चित्रबोग - शीषधि, मणि, मंत्र आदि के प्रयोग। (12) नेपथ्य प्रयोग - वैभूषण प्रयोग। (13) कर्णपत्रप्रयोग - हाथी दांत के पत्रों आदि से कर्णभूषण की रचना करना। (14) भूषणप्रयोग - आभूषण निर्माण की कला। (15) एन्द्रजाल - जादु का खेल। (16) पानक रस रसास्व

Health Indicators in India and its States: with reference to the State of Gujarat

Vadher Jagu Soma

Research Scholar,

Department of Economics, School of Social Sciences

Gujarat University Ahmedabad

Abstract :

This study has been done to check the health status in India and its various states. Here special reference has been made to the Health Status Survey of Gujarat State. India and its various states show improvement in some health indicators while others do not. etc. have been taken. Gujarat and India are compared.

Key words: Anemia, Malnutrition, Health Insurance, BMI., public health expenditure.

Introduction:

Health is considered a very important topic in today's era. People of the world have understood the importance of health during the corona period. According to the definition of the World Health Organization, health means physical, mental and social well-being, a healthy person can contribute significantly to the society and the development of the country. This concept is very important from economic and social point of view. Continuous and targeted efforts are being made to improve health indicators in various countries of the world. The goal of health is important when we want to achieve achievable development goals. United Nations has set 17

important goals for 2015 and these countries are seen working in that direction. Among these 17 goals, poverty eradication, hunger eradication, good health, quality education, gender equality, clean water and sanitation, electricity, socio-economic growth, elimination of inequality, protection of the earth etc. are important. In which health and wellness is the number 3 important goal. For which about 100 health directors have been decided by the World Health Organization.

Even in India, the current budget shows that the government has increased the expenditure on public health. Government of the country's GDP 2 percent is allocated in the budget for public health expenditure. At the same time, expenditure is increased to improve health conditions in various states of India. Various health related measures have been taken by *NITI Aayog* in India.

Indicators of Health in various states of India

Health Insurance:

The number of families in India where at least one member of the family has health insurance is on the rise. According to the statistics of National Family Health Survey-4, the proportion of health insurance holders in India increased from 28.7 percent to 41 percent during 2019-20. Talking about the various states of India, Andhra Pradesh, Chhattisgarh, Telangana, Tamil Nadu, Arunachal have more number of health insurance holders as compared to other states. Whereas the number of health insurance holders is less in Manipur, Jammu and Kashmir, Uttar Pradesh, Lakshadweep, Nagaland.

Malnutrition :

Public Health Expenditure and Health Status in Gujarat State

Vadher Jagu Soma

Research Scholar,
Department of Economics,
School of Social Sciences,
Gujarat University, Ahmedabad (Gujarat)

Dr. Satyajeet S. Deshpande,

Research Supervisor,
Department of Economics,
School of Social Sciences,
Gujarat University, Ahmedabad

Abstract :

This research study is in the context of the government expenditure on health and its infant and maternal mortality rate in the state of Gujarat. Secondary data has been used for the study. Various statistical methods have been used for data analysis. The study is done with reference to government health expenditure and health status in a particular state. At the end of the study it is found that the public health expenditure of the state government has been continuously increasing and the infant mortality rate and maternal mortality rate have been continuously decreasing in the state. Various schemes of the state government are seen to be successful in this direction. But the state government seems to need to do better to achieve the globally set child mortality targets.

Key words : Public health expenditure, infant mortality rate, maternal mortality rate, institutional delivery, health insurance.

1. Introduction:

Today, various countries in the world are constantly striving to improve the health status. During the global epidemic like covid-19, the people of the world had to struggle to survive. The countries of the world are seen making concerted efforts to achieve achievable development goals by 2030. At the same time, government spending on health is increasing in order to provide health benefits to the poor and low-income people of the world. At that time, these studies become important in studying the health status at the local level and reaching the benefits of health to everyone.

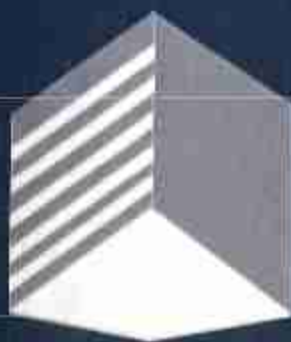
According to the Global Health Statistics report published by the World Health Organization in 2022, the health standards of the world and various countries are improving. Today the average life expectancy in the world is increasing. Along with the child mortality rate, the death rate is seen decreasing. But there are regional disparities. Health conditions are good in developed regions like Europe and America. Whereas in underdeveloped regions like Africa, health conditions are poor. There is a need to improve the health status of people in all regions of the world if we are to achieve the Sustainable Development Goals. Health expenditure can be considered an important factor in improving health status. According to the statistics of 2020, the total expenditure on health in the world is seen as 9 trillion US dollars in which government health expenditure is seen as 5.7 trillion US dollars.

2. Research Methodology:

Various statistical methods such as mean, ratio, analysis etc. methods have been used for this study.

Issue - August 2022

Peer-Reviewed Journal

Eternity

Research Evolution Analysis

ISSN 2321-3302

Executive Editor

Dr. K.S. Dedun

Chief Editor

Dr. Dinesh K Bhoja

માધુકરી

વર્ષ : 7

જૂન - 2022

અંક : 1

ક્રમ	વિષય	પેજ
	સંપાદકીય : 'શિક્ષણનું પતન એટલે સમાજનું પતન, રાષ્ટ્રનું પતન' ભૂપેન્દ્ર બ્રહ્મભટ્ટ	03
1.	પ્રાચીન યુગ અને ત્યાર પછીના સમયગાળા દરમિયાન ભારતમાં અને પશ્ચિમમાં આર્થિક વિકાસ કે વિજ્ઞતા આર્નબ મજુમદાર અનુવાદક : ડૉ. હર્ષિદા એચ. દવે	05
2.	ભારતમાં સામાજિક વિજ્ઞાન સંશોધન નીતિની પુનઃવિચારણા સુખદેવ થોરાટ, સમર વર્મા, અનુવાદક : ડૉ. હર્ષિદા દવે	22
3.	દલિત અને મહિલા આંદોલનનો અવાજ : ગેલ ઓમ્બેદ્ત ડૉ. વંદના પરમાર	35
4.	ટિસ્પૂકલ્ચર કેળવી ખેતી કરતા ખેડૂતોનો અભ્યાસ (નર્મદા જિલ્લાના નાંદોદ તાલુકાના હજરપુરા અને ભુછાળ ગામના સંદર્ભમાં - તુલનાત્મક અભ્યાસ શીતલ માળી	41
5.	ગુજરાતનો પ્રવાસન. ઉદ્યોગ અને દલિતો ડૉ. રાજેશ લકુમ	51

સરદાર પટેલ ઈન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ ઈકોનોમિક એન્ડ સોશિયલ રિસર્ચ

થલતેજ પથ, અમદાવાદ-380054

પ્રસ્તાવિક (Abstract) :

દલિત, મહિલા અને બહુજન આંદોલનની મહત્વની અવાજ માનવામાં આવતી ગેલ ઓમ્વેદ્તનું ૨૫ ઓગસ્ટ, ૨૦૨૧ના રોજ મહારાષ્ટ્રના સાંગલી જિલ્લાના કાસેગાઉમાં ૮૧ વર્ષની વયે અવસાન થયેલ હતું; જેથી ભારતમાં ચાલતા પ્રતિકાર આંદોલનમાં મહત્વની ખોટ ઊભી થઈ છે. તેઓ અમેરિકન મૂળનાં ભારતીય નિવાસી હતાં. તેમને ભારતમાં મહાત્મા ફૂલેના કાર્ય, બાબાસાહેબ આંબેડકરની વિચારધારા તેમજ બિન-બ્રાહ્મણ ચળવળો ઉપર પ્રકાશ આપવાના કાર્યમાં તેમનું મહત્વનું યોગદાન રહેલ છે. આ ઉપરાંત, તેમણે દલિત રાજકારણ, જાતિ વિરોધી આંદોલન તથા મહિલા સંઘર્ષનો અવાજ આપવાનું કાર્ય પણ કરેલ છે. પ્રસ્તુત લેખમાં, તેમના પ્રતિકાર ચળવળોમાં આપેલ યોગદાન પર પ્રકાશ આપવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવેલ છે જેમાં પ્રથમ તેમનું પ્રારંભિક જીવન, તેમનું ભારતમાં સંશોધન, મહત્વનાં પુસ્તકો તેમજ દલિત, બહુજન અને મહિલા સંઘર્ષના પરિપ્રેક્ષ્યમાં તેમની વિચારધારાને યોગદાનને સમજવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવેલ છે. ચાવીરૂપ શબ્દો ગેલ ઓમ્વેદ્ત, દલિત અને બિન-બ્રાહ્મણ ચળવળો, મહિલા સંઘર્ષ, બહુજન આંદોલન પ્રારંભિક જીવન અને કાર્ય :

ગેલ ઓમ્વેદ્તનો જન્મ અમેરિકાના મિનેપોલીસ (Minneapolis)માં ૨૭ ઓગસ્ટ, ૧૯૪૧ના રોજ થયેલ હતો. તેમણે પોતાનો અભ્યાસ યુગિવર્સિટી ઓફ કેલિફોર્નિયામાંથી કર્યો હતો. ઈ.સ. ૧૯૬૩માં ૨૨ વર્ષની ઉંમરે પ્રથમ વાર ભારત આવ્યાં હતાં ત્યારે માત્ર એક વર્ષ માટે રોકાયા હતા. ઈ.સ. ૧૯૭૧માં જ્યારે તેઓ પોતાના સંશોધન માટે ભારત આવ્યાં ત્યારબાદ અહીંની જાતિ-વિરોધી ચળવળો સાથેનો અનેરો સંબંધ બંધાયો. તેમના સંશોધનના કારણે મહાત્મા જ્યોતિબા ફૂલેના કાર્ય તથા આંદોલનને એક નવી વાચા મળી. તેમના થીસિસનું ટાઈટલ હતું “Cultural Revolt in a Colonial

Society: The Non-Brahman Movement in Western India, 1873-1930.” તેઓ માત્ર લાઈબ્રેરીમાં બેસીને સંશોધન કરવાને બદલે જમીની હકીકતની સાથે રહીને, લોકોની સાથે કદમ મિલાવીને તેમનાં કાર્યો અને સંમેલનોમાં હાજર રહેતાં હતાં. ભારતમાં તેઓ ટ્રેડ યુનિયન, જાતિ-વિરોધી જૂથો તથા નવા બનેલા ડાબેરી જૂથોની સભાઓમાં પણ ભાગ લેતાં હતાં (Geetha, 2021)

મહારાષ્ટ્રમાં તેમના રહેવાસ દરમિયાન તેઓ ભરત પતાનકારના સંપર્કમાં આવ્યાં, જેઓ એક માર્ક્સવાદી, બૌદ્ધવાદી, ફુલેકરવાદી હતા. જેમની સાથે લગ્ન કરીને તે એક દાયકા પછી ભારતના જ રહેવાસી બની રહ્યા (Shantha, 2021). તેમને ભારત પતાનકાર સાથે મળીને ‘શ્રમિક મુક્તિ દલ’ની સ્થાપના કરી હતી. તેઓએ સંશોધનકાર્ય ઉપરાંત સામાજિક ચળવળનાં કાર્યોમાં પણ સક્રિય રીતે સામેલ રહ્યા હતા. તેથી, ભારતના બહુજન વર્ગ માટેની તેમની કામગીરી ખૂબ જ ઉપયોગી છે. ગેલ ઓમ્વેદ્તએ પોતાના જીવનકાળ દરમિયાન દલિત, બહુજન તથા મહિલા આંદોલનનો એક અવાજ બનીને મહત્વનું યોગદાન આપેલ છે. આ ઉપરાંત પણ તેમનાં ઘણાં મહત્વનાં પુસ્તકો છે જેની માહિતી નીચે આપવામાં આવી છે.

મહત્વનાં પુસ્તકો :

- ગેલ ઓમ્વેદ્તે પોતાના જીવનકાળ દરમિયાન ૨૫થી વધારે પુસ્તકો લખેલ છે તથા એટલા જ એમના સંશોધન-લેખો પણ પ્રકાશિત થયા હતા. તેમનાં મહત્વનાં પુસ્તકોમાં
- Dalit Vision: the anti-caste Movement and Indian Cultural Identity (1975)
 - We Shall Smash This Prison: Indian Women in Struggle (1979)
 - Land, caste, and politics in Indian states (1982)

* ડૉ. વંદના પરમાર, ઈતિહાસ વિભાગ, એસ. કે. શાહ એન્ડ ઓ. એમ. આર્ટ્સ કોલેજ, મોડાસા : vandana1931@gmail.com

ISSN
Vol

Issue 2/22

ISSN: 2395-339X

Saarth

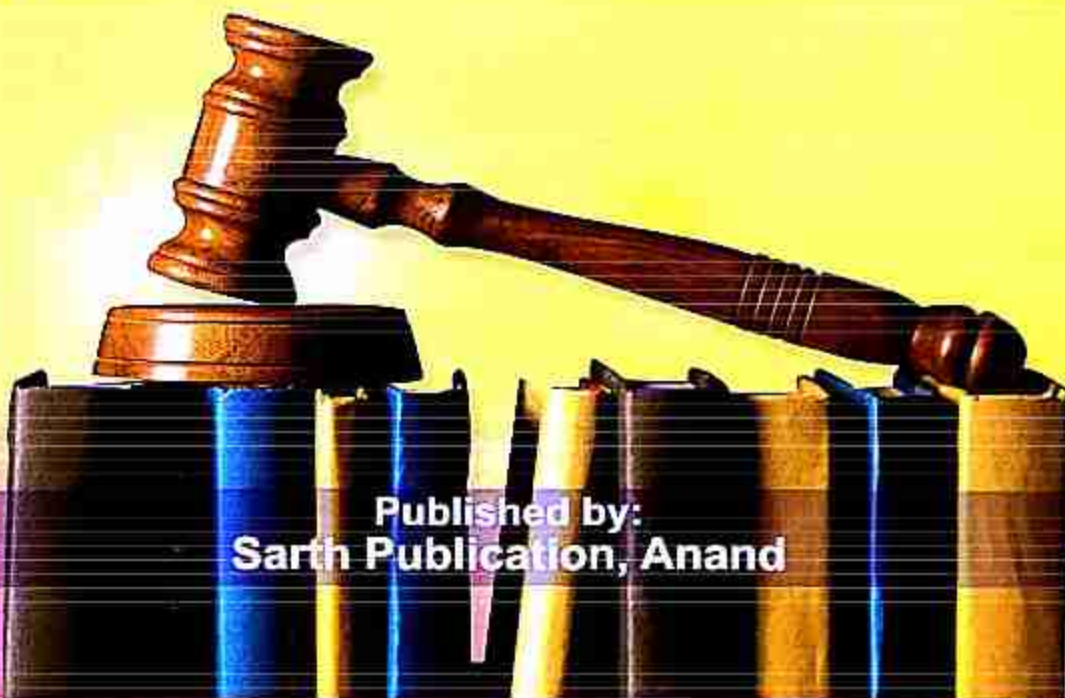
E-Journal of Research

UGC Peer Reviewed,
Multidisciplinary Research Journal

Chief Editor:
Dr. J.M. Rathod

Co Editor :
Dr. Harish Parekh
Brijesh Thaker
Shreya Parekh

Managing Editor:
Abhishek Dahaulia
Surabhi Dahaulia

Published by:
Sarth Publication, Anand

59	Importance Recommendations of various committees for the improvement of financial institutions	Menat Lataben Surjibhai	250
60	A Study Of Sales Trend Of Selected Electrical Companies Of India	Meenaben R. Hirvaniya	252
61	Legal Rights Of Players With Respect To Indian Legal Provisions	Nikitababen Kishorkumar Rathod	256
62	An Analytical Study on Awareness & Implementation of Human Rights Available to Teachers Working in Self-Finance Courses in Higher Education Institutions	Pragnyaben Bansilal Kansara	260
63	National Education Policy, 2020 And Its Effect On Legal Education	Nitya Piyush Sinh	264
64	A Study Of Factors Of Training And Promotion Practices In Selected Cooperative Dairies Of North Gujarat.	Pritiben Babulal Prajapati	269
65	Concept Of Good Governance And E- Governance With Special Reference To Gujarat	Pratik J Suthar , Sureshkumar P Prajapati	273
66	Education And Research Methodology	Patelia Vinodkumar Udesinh	280
67	E-Commerce during Covid-19 Pandemic : An Study involving Indian Consumers	Dubey Sadhna Deshraj , Dr. Chetna D. Bhujad	282
68	An Analysis of Traumatic Effects of World Wars in Kazuo Ishiguro's A Pale View of Hills	Patel Rahulkumar Bhikhabhai	286
69	Law and society	Niku Kadiya	290
70	Law And Society	Vandana Patel	294
71	Effect Of Culture On Higher Education	Urvisha R. Patel	298
72	Effect Of Covid-19 On Higher Education	Bhavika Prajapati	302
73	Right to Education and National Education Policy 2020	Love Mevada	307
74	"A Study on Literature Review on Financial Planning of Working Individuals in North Gujarat"	Miss Hiral N. Thakkar	310
75	Public Awareness Regarding Food Adulteration And Legal Remedy	Payal Parekh	314
76	The Impact of Criminal law on the society to diminish the crimes	Parmar Jayantilal Kalidas	318

An Analysis of Traumatic Effects of World Wars in Kazuo Ishiguro's A Pale View of Hills

Patel Rahuikumar Bhikhabhai, Research Scholar,
Hemchandracharya North Gujarat University, Patan

Kazuo Ishiguro is one of the prominent post-modern writers in English. A lyricist, short story writer and novelist, he is one of the leading literary artists in world literature. Born in Japan in Nagasaki in 1951, he migrated to Britain in 1960 with his parents and settled in Guildford in Surrey, England. Migration, Memory and effects of political events like World Wars on human beings are some of the key issues reflected in his work. As a post-modern writer, he expresses aspects of humanity, innocence, love and permanence through his fictional characters. This research paper deals with a key issue of migration in post-modern world. It analyses the effects of forceful migration on the psyche of characters as reflected in Ishiguro's first novel, *A Pale View of Hills* published in 1982.

After becoming a naturalized citizen of Britain, Ishiguro worked as community worker with 'Cyrenians' in London. It is an organization which works to help the homeless people. Here, he met Lorna MacDougal who also worked in this organization. He married her in 1986 after getting his post-graduate degree in creative writing from University of East Anglia. Though this was his temporary engagement as a social worker in this organization but it helped him to understand pain and suffering of human beings. It made him learn the nature of troublesome nomadic life with a sense of homelessness and insecurity. Issues emerging from migration and homelessness are explored in the plots and characters of his works. They are configured from his experiences of working with this organization.

For his first novel, *A Pale View of Hills*, Ishiguro received some advance money by Faber and Faber. The novel is based on his M.A. thesis. It was well received by readers and critics. It deals with a story of a middle-aged Japanese female migrant in Britain. She is the narrator in the novel. She is nostalgic about her youth in post-war Nagasaki. Set in Nagasaki, it is a tenebrous tale which depicts the condition of Nagasaki during and after the Second World War. It depicts the memory of Etsuko, a widowed Japanese woman living in England. It is a story of a mother and her daughter.

Etsuko, who currently lives in England. For second time, she has married with an Englishman named Sheringham. Their daughter is Niki. Sheringham is now diseased. When Niki visits Etsuko, the mother reminds terrible events in her life. She re-visits the terrific events in her life. She reminds about her living in Nagasaki, Japan and first marriage with a Japanese man named Jiro. She remembers the terrible bombing on Nagasaki during the time of her pregnancy: "It is there, in the interweaving episodes both past and present, in the free movement of the narrative voice between these two points in time, and in the shifting of locations between postwar Nagasaki and the more recent England of perhaps the late nineteen-seventies or early eighties, that Ishiguro deftly melds now and then, here and there, into one narrative tapestry."¹

There are two stories in the novel. In the first story, the writer describes a re-visit of past by Etsuko, a widow. She acquaints with a war widow called Sachiko who was once rich but now facing financial troubles. She cannot send her daughter Mariko to school. She recalls summer days of Nagasaki in the late forties or early fifties. The author reflects the confusions of coping up with a different culture in the beginning of the novel. The following conversation between with Sachiko and Etsuko express the problems of displacement:

"So, you see, Etsuko," she said, "I'll be leaving Japan very shortly. You don't seem very impressed."

"Of course, I am. And I'm very pleased, if this is what you wished. But won't there be...various difficulties?"

"Difficulties?"

"I mean, moving to a different country, with a different language and foreign ways."

3. हर्षदेव माधव के साहित्य में ललितकला विमर्श (काव्यकला के संदर्भ में)

कला किसी भी संस्कृति एवं विचारधारा का प्रतीक है, उसकी पहचान है। मानवजीवन में कला का महत्वपूर्ण स्थान है। भारतीय संस्कृति में कला की समृद्ध विरासत रही है। वह सत्यम् शिवम् एवं सुन्दरम् के आदर्श पर आधारित रही है। प्रत्येक कलात्मक प्रक्रिया का उद्देश्य सौन्दर्य तथा आनन्द की अभिव्यक्ति होता है। प्राचीन भारत में कला को साहित्य और संगीत के समकक्ष मानते हुए मनुष्य के लिए उसे आवश्यक बताया गया है- भर्तृहरि ने अपने नीतिशतक में स्पष्टतः लिखा है कि- 'साहित्य, संगीत तथा कला से हीन मनुष्य साक्षात् पशु के समान है।'

'कला' शब्द संस्कृत की 'कल' धातु में कच् तथा टाप् प्रत्यय लगाने से बनता है। संस्कृत के कोश में यह शब्द विभिन्न अर्थों में प्रयुक्त हुआ है- जैसे खण्ड, चंद्रमा की एक रेखा, शोभा, अलंकरण, केशलता आदि। किन्तु इतिहास तथा संस्कृति में 'कला' से तात्पर्य सौन्दर्य, सुन्दरता अथवा आनन्द से है। रीता तिवारी ने कला के संदर्भ में लिखा है कि- 'संस्कृत भाषा में कला शब्द की सिद्धि 'कल' धातु से हुई है। जिसका अर्थ 'संख्यान' है। संख्यान शब्द की सिद्धि 'ख्या' धातु से न होकर जिसका अर्थ कथन, घोषणा करना या संवाद होता है; बल्कि 'संख्यान' शब्द की सिद्धि 'चक्षिंड' व्यक्तायाम् वाचि' से है जिसका अर्थ स्पष्ट वाणी में प्रकटन होता है।'

इसी अर्थ में महाकवि कालिदास ने कुमारसंभव में इसी शब्द का प्रयोग इस प्रकार से किया है- 'श्रुताप्सरो गीतिरपि क्षणेऽस्मिन् हरः प्रसंख्यानवरो बभूव.....।' अर्थात् उस समय केवल शिव ही दिव्य अप्सराओं के गीतों को सुनकर भी आत्मानुसंधान में लगे रहे।

कला शब्द इतना व्यापक है कि विभिन्न विदधानों की परिभाषाएं केवल एक विशेष पक्ष को छूकर रह जाती हैं। भारतीय परंपरा के अनुसार कला उन सारी क्रियाओं को कहते हैं, जिसमें कौशल अपेक्षित हो- मैथिलीशरण गुप्त- 'अभिव्यक्ति की कशल शक्ति ही तो कला है।'

रवीन्द्रनाथ टैगोर- 'जो सत्य है, सुंदर है वही कला है।'

वासुदेवशरण अग्रवाल- 'कला किसी विचार या कल्पना को दृश्यरूप देती है।'

प्लेटो- 'कला सत्य की अनुकृति है।'

टोल्स्टोय- 'कला भावना की भाषा और तत्त्वतः अभिव्यक्ति है।'

पाणिनि- कला शब्द की सिद्धि पाणिनि के 'पुंसि संज्ञायां धः प्रायेण' सूत्र के अनुसार हुई।

शब्दकल्पद्रुम के अनुसार कला शब्द की व्युत्पत्ति- 'कलयति वृद्धितो धनं संगृह्णाति सेचिनोतीत्यर्थः।'

वस्तुतः हृदय की गहराइयों से या सच्चे मन से मानवीय भावनाओं को व्यक्त करने के लिए की गई सुन्दर प्रस्तुति ही कला है। जैसे- मूर्ति बनाना, चित्र बनाना, भवन निर्माण, गीत, काव्य रचना आदि।

कला का वर्गीकरण :

कला परंपरा इतनी अधिक प्राचीन है कि जिसका ज्ञान आज हम पुरातत्व विभाग के अन्वेषणों तथा प्राचीनतम साहित्य के अध्ययन से ही प्राप्त कर सकते हैं। वैदिक साहित्य में लोहारी, सोनारी, बुनाई, केशसंस्कारकला, चित्रकला, भेषज्यकला, संगीतकला, वास्तुकला नृत्यकला, नाट्यकला, काव्यकला आदि अनेक कलाओं का उल्लेख मिलता है। ऐसी मान्यता है कि वैदिक युग में कलाओं का कोई वर्गीकरण नहीं किया गया। भारतीय कला के इतिहास में कलाओं का सर्वप्रथम विभाजन 'मूल' तथा 'अन्तर' कलाओं के रूप में ही किया गया। इसके विभाजन कर्ता बभ्रुपुत्र पांचाल थे। इसके पश्चात् ऐसा जात होता है कि भरतमुनि ने कलाओं का वर्गीकरण मुख्य तथा गौण दो वर्गों में अपने ग्रंथ नाट्यशास्त्र में किया है। उनका यह विचार है कि नाट्यकला में अन्यकलाओं का उचित समावेश हो जाता है। आचार्य भरत के अनन्तर भारत के आध्यात्मवादी चिन्तकों ने कलाओं का विभाजन इस तरह किया है- (१) ललितकला- सौन्दर्य से सम्बन्धित कला (२) उपयोगी कला- मानव उपयोग से सम्बन्धित कला

ललितकला :

कलाओं का एक विभाजन रस तथा भाव-प्रधानता के आधार पर किया गया जिसे ललितकला से अभिहित किया गया। 'ललितस्य भाव इति लालित्यम्।' अर्थात् जिस कला में अपेक्षाकृत अधिक सौन्दर्य

तथा आकर्षण का भाव हो उसे ललितकला कहा जाता है। प्राचीन भारत में ६४ कलाओं की गणना मुख्यरूप से वात्स्यायन द्वारा की गयी थी। किन्तु आगे चलकर सम्भवतः कुछ ऐसी कलाओं की गणना पृथक् रूप से की जाने लगी, जिनमें ललित्य था और इसी आधार पर उन्हें ललितकला के नाम से संबोधित किया जाने लगा। रीता तिवारी ने अपने ग्रंथ में निम्नलिखित कलाओं को ललित कलाओं की श्रेणी में रखा है-

1. काव्य अथवा नाट्यकला
2. संगीतकला
3. वास्तुकला अथवा स्थापत्य कला
4. मूर्तिकला
5. चित्रकला

ललितकलाओं में ये पाँच भाव हमारे सामने आते हैं। जिसमें काव्य अर्थप्रधान तथा भावरूप है। इसी के साथ संगीतकला ध्वनि-प्रधान होने के साथ साथ भाव-प्रधान भी है। संगीत के साथ साथ नृत्यकला तथा नाट्यकला भी कला के भावरूप का विकास ही है। २० वीं शताब्दी के बाद ललितकलाओं के विभाजन में कुछ बदलाव आया है- जैसे (१) वास्तुकला (२) मूर्तिकला (३) संगीतकला (४) चित्रकला (५) नृत्य (६) साहित्य (७) सिनेमा

उपरोक्त कलाओं को निम्नलिखित प्रकार से भी श्रेणीकृत कर सकते हैं-

- साहित्य- काव्य, उपन्यास, लघुकथा, महाकाव्य आदि
- निष्पादन कलाएँ- संगीत, नृत्य, रंगमंच
- दृश्यकलाएँ- चित्रकला, मूर्तिकला
- मिडियाकला- फोटोग्राफी, सिनेमेटोग्राफी, विज्ञापन

हर्षदेव माधव का साहित्य एवं ललितकला विमर्श :

आधुनिक संस्कृत जगत में बीसवीं शती के प्रतिनिधि कवि के रूप में पहचाने जाने वाले हर्षदेव माधव संस्कृत कविता में नव शैली के प्रवर्तक के रूप में प्रतिष्ठित हो गये हैं। वे विश्व मानवता के वाचक एवं मानवीय संवेदनाओं के गायक हैं। उन्होंने अपने रचना संसार में नवीन रूपों, प्रयोगों और विदेशी तथा देशज काव्यविधाओं को प्रस्थापित करके मानो संस्कृत भाषा और साहित्य को पूरे विश्व के साथ जोड़ दिया है। हर्षदेव माधव की प्रत्येक रचना अपने नवोन्मेष के कारण पाठक को चमत्कृत करती रहीं हैं। उनकी कविता में संस्कृत कविता का आधुनिकीकरण एवं आंतरराष्ट्रीयकरण है। आधुनिक संस्कृत कवि हरेकृष्णमेहेर की वाणी से निसृत कवि हर्षदेव के प्रति प्रशंसा सुक्ति-

अर्वाचीने मधुर-रचना वाङ्मये यस्य दीप्ता
श-संपन्ना सुरभि-भरिता काव्यधर्माभिरामा ।
नव्या भव्या सहृदय मनोहर्षदाकर्षणीया
स ज्योतिष्माल्लसत सुकवि-माधवो हर्षदेव ॥ (डॉ. हरेकृष्णमेहेर)

गुजरात के सुप्रसिद्ध संस्कृत कवि हर्षदेव माधव आधुनिक संस्कृत साहित्य के सर्वाधिक अपारम्परिक कवि हैं। कालजयी संस्कृत काव्यों का इनका अध्ययन भी असमग्र है और भाषा अटपटी तथा प्रचलित महावरे से हटकर है। हर्षदेव माधव का नाम सुनते ही भारतभर में संस्कृत सेवियों के मानस में जो भाव उभरते हैं उनमें तीन चार संज्ञाएं अंतर्भूत रहती हैं। नवोन्मेषशालिनी प्रतिभा की संस्कृत में अवतारणा, काव्यविधाओं में देशविदेश से नई विधाओं का आयात, कथ्य और शिल्प दोनों में नये प्रयोग आदि। प्रयोगधर्मी कविता के पर्याय के रूप में जाने जाने वाले डॉ. हर्षदेव माधव का एक नया आयाम पिछले दशक में और देखने को मिला है। वह है काव्यशास्त्र की परंपरा में भी कुछ नवीन विचारतत्वों और सिद्धांतों की अवतारणा।

यह प्रयोगधर्मिता डॉ. हर्षदेव माधवने केवल काव्यक्षेत्र में ही नहीं दिखाई है, सब क्षेत्र में, कथा क्षेत्र में, डायरी शैली के लेखन में और नाट्यक्षेत्र में अनेक नए प्रयोग कर एक व्यापक फलक पर सर्जन की सरिता बहाई है। अपनी साहित्य साधना से आर्वाचीन संस्कृत जगत को स्तब्ध कर देने वाले इस साधक ने विश्वमंच पर अपनी एक पहचान दी है। ऐसे चमत्कारिक चिंतन के धनी डॉ. हर्षदेव माधव ने अपने व्यापक वर्ण्य विषय को चित्रात्मकता, इंद्रियग्राह्यता और साम्य सौन्दर्य से सजाकर अन्य भाषीय साहित्य के मध्य अग्रिम पंक्ति में बैठाने का श्रमसाध्य कार्य किया है। हर्षदेव माधव की कविता देशकाल की क्षुद्र सीमाओं से के परे वैश्विक चेतना का स्पर्श करती है। वे अपनी कविता में व्यापक विषयों को उठाते हैं तथा नवीन प्रयोगशीलता, संवेदनात्मकता, तथा विश्लेषणपरकता के साथ प्रस्तुत कर व्यष्टि से समष्टि की यात्रा तय करते हैं। प्रो. कंदनमाली ने अपने विचार इस तरह रखते हैं- 'हर्षदेव की कविता संस्कृत काव्य में नवप्रवर्तन को संभव करने वाली कविता मानी जानी चाहिए।'

वैज्ञानिक संशोधन में सशोधन नैतिकता की सार्थकता

By

Dr Mohmedhafiz A. Kathiyara

H.O.D, Department of psychology

Shri S.K.shah & Shri Krishna.O.M Arts College, Modasa

अनुसंधान नैतिकता अनुसंधान के जिम्मेदार संचालन के लिए दिशानिर्देश प्रदान करती है। इसके अलावा, यह उच्च नैतिक मानक सुनिश्चित करने के लिए अनुसंधान करने वाले वैज्ञानिकों को शिक्षित और निगरानी करता है। ईमानदारी, वस्तुनिष्ठता, अखंडता, सावधानी, खुलापन, बौद्धिक संपदा का सम्मान, गोपनीयता, जिम्मेदार प्रकाशन, जिम्मेदार सलाह, सहकर्मियों का सम्मान, सामाजिक जिम्मेदारी, वैधता जैसे नैतिक सिद्धांतों के उपयोग से एक संशोधन बहुत ही उपयुक्त हो सकता है। सभी उपयुक्त ख्यालों को यहाँ समझाया गया है।

ईमानदारी:

ईमानदारी से डेटा और प्रकाशन की स्थिति की, विधियों और प्रक्रियाओं, परिणाम, मिथ्या बनाना या गलत तरीके से प्रस्तुत न करें।, रिपोर्ट करें। डेटा को गढ़ना

वस्तुनिष्ठता:

प्रयोगात्मक डिजाइन, डेटा व्याख्या, डेटा विश्लेषण, सहकर्मी समीक्षा, कार्मिक निर्णय, और अनुसंधान के अन्य पहलुओं में पूर्वाग्रह से बचने का, विशेषज्ञ गवाही, अनुदान लेखन प्रयास करें।

अखंडता:

अपने वादों और समझौतों को निभाएँ विचार और कर्म की; ईमानदारी से कार्य करें; निरंतरता के लिए प्रयास करें।

सावधानी:

लापरवाह त्रुटियों और लापरवाही से बचें अपने स्वयं के कार्य और अपने साथियों के ; कार्य की सावधानीपूर्वक और आलोचनात्मक जाँच करें। अनुसंधान गतिविधियों का अच्छा रिकॉर्ड रखें।

खुलापन:

डेटासंसाधन साझा करें। आलोचना और नए विचारों के ,उपकरण ,विचार ,परिणाम , लिए खुले रहें।

बौद्धिक संपदा का सम्मान:

पेटेंटकॉपीराइट और बौद्धिक संपदा के अन्य रूपों का सम्मान करें। अनुमति के बिना , विधियों या परिणामों का उपयोग न करें। जहां क्रेडिट की ज़रूरत है वहां ,अप्रकाशित डेटा क्रेडिट दें। कभी भी साहित्यिक चोरी न करें।

गोपनीयता:

गोपनीय संचार को सुरक्षित रखें जैसे प्रकाशन के लिए प्रस्तुत किए गए कागजात या , और रोगी रिकॉर्ड। ,व्यापार या सैन्य रहस्य ,कार्मिक रिकॉर्ड ,अनुदान

जिम्मेदार प्रकाशन:

अनुसंधान और छात्रवृत्ति को आगे बढ़ाने के लिए प्रकाशित करें कि केवल अपने , करियर को आगे बढ़ाने के लिए। फिजूलखर्ची और दोहराव वाले प्रकाशन से बचें।

जिम्मेदार सलाह:

छात्रों को शिक्षित करनेसलाह देने और सलाह देने में मदद करें। उनके कल्याण को , बढ़ावा दें और उन्हें अपने निर्णय लेने की अनुमति दें।

**JUNE:-2022,
VOLUME-7, ISSUE-13**

**ISSN 2456-1002
(ONLINE)**

Research Genius

F

Journal

**Most Reffered & Peer Reviewed
Multi Disciplinary E Journal of Research**

CHIEF EDITOR

DR. SUDHIR G. JOSHI

PRINCIPAL

SHREE H.S.SHAH COLLEGE OF COMMERCE

Modasa Dist- Arrvalli

Research Genius E Journal ISSN 2456-1002

**Multi Disciplinary and Peer-Reviewed
Research Journal in India**

Chief Editor

Dr. Sudhir G. Joshi

Principal

Shree H.S.Shah College Of Commerce, Modasa Dist- Arrvalli

Chief Executive Editor

Dr. Rajeshkumar A. Shrimali

Assistant Professor

Department of Commerce

Shree H.S.Shah College Of Commerce, Modasa Dist- Arrvalli

Associate Editors

Dr. Mohanlal K.Patel
ASSOCIATE PROFESSOR
H.O.D
Department Of Commerce
H.S.Shah College Of Commerce,
Modasa
Dist- Arrvalli

Dr. Ilaben D.Sagar
ASSOCIATE PROFESSOR
H.O.D
Department Of Economics
H.S.Shah College Of Commerce,
Modasa
Dist- Arrvalli

Executive Editors

Prof. Gopalbhai Vankar

Assistant Professor
H.O.D
Department of English
Shree H.S.Shah College Of Commerce,
Modasa Dist- Arrvalli

(LATE) Dr. Anant Patel

ASSISTANT PROFESSOR
Department Of Physical Education
Shree H.S.Shah College Of Commerce,
Modasa
Dist- Arrvalli

Prof. Kamlesh Goswami

ASSISTANT PROFESSOR
Department Of commerce
Shree H.S.Shah College Of Commerce,
Modasa
Dist- Arrvalli

Dr. Dhaval P. Dave

Assistant Professor
Department of Economics
Shree H.S.Shah College Of Commerce,
Modasa Dist- Arrvalli

PUBLISHED BY

<http://www.hsccresearchjournal.org/>

HEAD QUARTER

Shree H.S.Shah College Of Commerce, Modasa Dist- Arrvalli

“Research Genius E Journal” is a Bi-Annual based Research Journal

Copy Right, JUNE- 2022, All Rights Reserved

- **No part of this publication may be reproduced or copied in any form by any means without prior written permission**
 - **“Research Genius E Journal” holds the copyright to all articles contributed in this publication. In case of reprinted articles “Research Genius E Journal” holds the copyright for the selection, sequence, introduction material, summaries and other value additions**
 - **The view expressed in this publication are purely personal judgments of the authors and do not reflect the view of “Research Genius E Journal” . The views expressed by external authors represent their personal views and not necessarily the views of the organizations they represent.**
 - **All efforts are made to ensure that the published information is correct. “Research Genius E Journal” is not responsible for any errors caused due to oversight or otherwise.**
-

**DECEMBER:-2023,
VOLUME-8, ISSUE-16**

**ISSN 2456-1002
(ONLINE)**

Research Genius

F

Journal

**Most Reffered & Peer Reviewed
Multi Disciplinary E Journal of Research**

CHIEF EDITOR

Dr. M.K.Patel

I/C Principal

Shri H.S.Shah College Of Commerce Modasa

**Research
Genius
E Journal**

**DECEMBER :- 2023,
VOLUME-8, ISSUE-16**

INDEX

Sr.	Title	Page
1.	રામાયણમાં પ્રાપ્ત થતું સામાજિકદર્શન - ડૉ.ઉર્વશી એચ.પટેલ	1-3
2.	શ્રી રાષ્ટ્રલોકમાં સ્વતંત્ર રાષ્ટ્રના લક્ષણો - ડૉ. સંજય ન. પંડ્યા	4-7
3.	CHALLENGES AND OPPORTUNITIES IN INTERNATIONALIZATION OF INDIAN MICRO SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES (MSMEs): A GLOBAL PERSPECTIVE -Ashokkumar Parsottambhai Rathod (Research Scholar), Dr. Sagar Dave (Guide)	8-15
4.	Virtual Team -Dr. Rajeshkumar Amrutlal Shrimali	16-19
5.	आध्यात्मिकता और मानसिक स्वास्थ्य - डॉ. एम ए कठियारा	20-24
6.	દહેગામ તાલુકામાં સ્વ સહાય જૂથ યોજનાનો વિશ્લેષણાત્મક અભ્યાસ. - Mr.Sumithbai R. Dantani (Research Scholar), Dr. Sangita P. Ghate(Guide)	25-31

आध्यात्मिकता और मानसिक स्वास्थ्य

डॉ. एम ए कठियारा

अध्यक्ष, मानसशास्त्रविभाग

श्री एस के शाह एंड श्रीकृष्ण ओएम आर्ट्स कॉलेज, मोडासा

मानसिक स्वास्थ्य में आध्यात्मिक आयाम महत्वपूर्ण है। मानसिक स्वास्थ्य के दो आयाम हैं मानसिक बीमारी की अनुपस्थिति और एक अच्छी तरह से - समायोजित व्यक्तित्व की उपस्थिति जो समुदाय के जीवन में प्रभावी ढंग से योगदान देती है। अपने अनिश्चितता को स्वीकार, उच्च निराशा सहनशीलता, लचीलापन, कार्यों की जिम्मेदारी लेने की क्षमता सामाजिक हित की गतिव, करणाधियों में शामिल होना जिन चीजों को हम, जोखिम लेने का साहस, उन चीजों को बदलने का साहस जिन्हें हम बदल सकते, नहीं बदल सकते उन्हें स्वीकार करने की शक्ति, नियंत्रण-संयमित आत्म, बाधाओं को स्वीकार करना, हैं उपरोक्त के बीच अंतर जानने की बुद्धिमत्ता स्वयं के साथ सामंजस्यपूर्ण संबंध मानसिक स्वास्थ्य की आवश्यक, प्रकृति और भगवान सहित अन्य, विशेषताएं हैं। आध्यात्मिकता मानसिक स्वास्थ्य का एक महत्वपूर्ण पहलू है। सेंट ऑगस्टीन ने प्रार्थना, की है भगवान आपने हमें अपनी छवि में बनाया है और हमारे दिल तब तक बेचैन रहेंगे जब तक, वे आप में अपना आराम नहीं पा लेते। यद्यपि सिगमंड फ्रायड ने धर्म को एक भ्रम और विक्षिप्तता के रूप में देखा जो शक्तिशाली रूप से अचेतन मन में निहित, कार्ल जंग ने मानस को सत्य का वाहक माना, उपचार और पूर्वानुमान में, रोगसूचकता, निदान, था। मानसिक विकारों के कारण धर्म प्रत्यक्ष और अप्रत्यक्ष रूप से महत्वपूर्ण है। आध्यात्मिकता की कमी पारस्परिक संबंधों में हस्तक्षेप कर सकती है जो, मनोरोग अशांति की उत्पत्ति में योगदान कर सकती है। मनोरोग संबंधी लक्षणों में धार्मिक सामग्री हो धार्मिक गतिविधियों में, सकती है। उदाहरण के लिए रुचि की कमी अवसाद का एक सामान्य लक्षण है। सिजोफ्रेनिया में बहुत अधिक और विकृत धार्मिक प्रथाएं आम हैं। यह सर्वविदित है कि कुछ धार्मिक अवस्थाओं और अनुभवों को मनोरोग के लक्षणों के रूप में गलत निदान किया जाता है। दर्शन और कब्जा राज्य इसके उदाहरण हैं। रोगी की आध्यात्मिक पृष्ठभूमि मनोरोग संबंधी अशांति के निदान में मदद करेगी। वे मानसिक अशांति के उपचार में महत्वपूर्ण हैं क्योंकि मनोचिकित्सा में आध्यात्मिक मामलों को लाभप्रद रूप से शामिल किया जा सकता है। मनोरोग स्थितियों के निदान में आध्यात्मिकता महत्वपूर्ण है। आध्यात्मिक परिप्रेक्ष्य में इलाज और उपचार के बीच अंतर किया जाना चाहिए। इलाज, लक्षणों को दूर करना है। उपचार संपूर्ण व्यक्ति का उपचार है। प्रतिकूलता अक्सर परिपक्वता पैदा करती रोगी को विकलांगता को स्वीकार करने और विकलांगता को उपयोगी, है। इसलिए मनोचिकित्सा में जीवन में बदलने में मदद की जानी चाहिए। मनोरोग स्थितियों के निदान में आध्यात्मिकता महत्वपूर्ण है। आध्यात्मिक परिप्रेक्ष्य में इलाज और उपचार के बीच अंतर किया जाना चाहिए। इलाज लक्षणों को दूर, करना है। उपचार संपूर्ण व्यक्ति का उपचार है। प्रतिकूलता अक्सर परिपक्वता पैदा करती है। इसलिए मनोचिकित्सा में रोगी को विकलांगता को स्वीकार करने और विकलांगता को उपयोगी जीवन में बदलने, में मदद की जानी चाहिए। मनोरोग स्थितियों के निदान में आध्यात्मिकता महत्वपूर्ण है। आध्यात्मिक

SOHAM

An International Multidisciplinary Peer
Reviewed Research Journal

ISSN: 2350-0697

Impact Factor 5.810

Volume-38 Issue-18 Oct. - Dec. - 2023

Editor – In – Chief
Dr. Dilkhush U. Patel

EDITORIAL BOARD

Editor – In – Chief

Dr. Dilkhush U. Patel
(MA, PhD)

Principal
V.N.S. B. Ltd. Arts and Commerce College
Vadnagar, Gujarat

MEMBERS OF ADVISORY BOARD

Dr Niranjan Patel
Dean,
S.P. University, V.V.Nagar, Anand

Dr. Dillp Patel
Former Registrar
Hemchandracharya North Gujarat University, Patan

Dr. J. K. Patel
Principal
Shri V. R. Patel College Of Commerce, Mehsana

Dr. Sanjay Shah
Principal
Arts, Commerce & Science College, Pilvai

Dr. Dinesh N. Patel
Assi. Professor, Dept. of Accountancy
V.N.S. Bank Ltd. Arts and Commerce College, Vadnagar, Gujarat

Content of the Table

Sr.No.	Title of the Paper/ Article	Author	P. No
1	Encroachment in Traditional Educational System through Augmented Reality	Dr.Abhijeetsinh Jadeja Yogesh Patel Shahnavajkhan Pathan Hhumika Patel	1
2	भक्तिकालीन हिन्दी साहित्य में राम	डॉ. आई डी वाघेला	7
3	भारतीय ज्ञान परंपरा और मूल्य शिक्षा	डॉ. ममता शर्मा	11
4	मधुकर सिंह के उपन्यासों में जीवन मूल्य लक्ष्मी शिक्षण	रामी सोनुबेन कीर्तिकुमार	15
5	वेदकालीन एवं वर्तमान समय में स्त्री शिक्षा और स्त्रियों की स्थिति	Dhrangi Sureshkumar Babulal	19
6	हिन्दी साहित्य में भारतीयता	डॉ.वीनावेन जयंतीभाई	25
7	जनजातीय आवासीय विद्यालयों में कार्यरत शिक्षकों की आई.सी.टी. प्रोजेक्ट के प्रति अभिवृत्ति नई शिक्षानीति के संदर्भ में	भूमिका अग्रवाल	28
8	भारतीय टूट्टीवातांनां मधमघता इली	डॉ. दिनेशभाई कालुभाई लोया	34
9	Bharatma Swatntr Samayni Arth Vyvstha	Pro. Dalapatbhai Nanjibhai Patel	36
10	ગુજરાતી સહિત્યમાં અનુ આધુનિકવાદની દાર્શનિક પીઠીકા	પ્રા. દક્ષાબેન ગમનભાઈ ચૌધરી	38
11	नवी शिक्षण नीतिमां कुत्रिम बुद्धिमता (AI) ना लागरूपे कोडिंग द्वारा शिक्षणमां आमूल परिवर्तन	डॉ. दर्शना अेम. कोटेया	40
12	સ્વાસ્થ્ય અને પૂરકપોષણ સરકારી યોજનાનું મૂલ્યાંકન તાપી જિલ્લાના સોનગઢ અને ઉચ્છલ તાલુકાના સંદર્ભમાં	ANILKUMAR. R. VASAVA	43
13	ગુજરાતી સાહિત્ય માં નવી શિક્ષણ નીતિ નો પ્રભાવ	ડૉ. રૂપા ભટ્ટ	49
14	ગુજરાતી પરીપ્રેક્ષ્યમાં વર્તમાન સમસ્યા	પ્રા. ગણપતભાઈ મંછુભાઈ ચૌધરી	51
15	ભારતીય સમાજનું સાંસ્કૃતિ અને સામાજિક બંધારણ	પ્રા. કાલુગીરી ધરમગીરી ગોસ્વામિ	53
16	વૃદ્ધો ના અધિકારો અંગે ભારતીય બંધારણની જોગવાઈઓ અને અદાલતોના ચુકાદાઓનો અભ્યાસ	દવે ખૂશુબેન કિરણકુમાર	55
17	શારીરિક શિક્ષણમાં એરોબિક કસરતનું મહત્વ	ડૉ. લલિતભાઈ મનજીભાઈ બારૈયા	63

ગુજરાતી પરીપ્રેક્ષ્યમાં વર્તમાન સમસ્યા

પ્રા. ગણપતભાઈ મંછુભાઈ ચૌધરી

મુમુક્ષુ આર્ટ્સ કોલેજ, મોડાસા

ભારત રાષ્ટ્ર, વર્તમાન સમસ્યાઓ, સાહિત્યિક પરિદ્રશ્ય' વિષય પર વિચારવાનું બને છે ત્યારે મારી સામે સ્વતંત્ર્યોત્તર કાળ દરમ્યાન રાજકીય અને સામાજિક ક્ષેત્રે બનેલી કંઈ કેટલીય વિધાતક ઘટનાઓ તદ્દન થાય છે. આજે આપણો દેશ જે સમસ્યાથી પીડાય છે, જે સમસ્યાથી તેનો વિકાસ રૂંધાયો છે તે સમસ્યાઓનો મૂળ ઘણા ઊંડા છે. આઝાદીપછીના સાંઠ વર્ષોમાં આપણા દેશે જે દિશામાં હરણકાળ દોટ મૂકીને જે પરિણામો મેળવ્યાં છે તે ઓછાં પ્રસન્નકર અને વધુ ક્ષોભકર છે. સામ્પ્રત ભારતીય સમાજનાં વિભિન્ન ક્ષેત્રોમાં આવતાંજતાં પરિવર્તનો નિહાળતાં લાગે છે કે આપણા આધ્યાત્મિક અને કૃષિપ્રધાન દેશનો ચહેરો બદલાઈ રહ્યો છે. આપણી આધ્યાત્મિકતાનું સ્થાન ભૌતિકવાદે અને કૃષિપ્રધાનતાનું સ્થાન ઔદ્યોગિકતાએ લીધું છે. પરિવર્તન સૃષ્ટિનો નિયમ છે; પરંતુ પરિવર્તન વિધાયક હોય તો માનવ અને માનવસમાજનું આંતર-બાહ્ય રીતે ઊધ્વીકરણ થાય છે અને વિધાતક હોય તો કેવી પરિસ્થિતિ સર્જાય છે તે સામ્પ્રત રાષ્ટ્રીય સમસ્યાઓ જોતાં જ ખ્યાલ આવે છે. આપણા દેશની મોટી સમસ્યા પશ્ચિમીકરણ અને ભૌતિકવાદનાં થતાં જતાં આક્રમણની છે.

પશ્ચિમના દેશની સંસ્કૃતિએ ભારતીય સમાજમાં પ્રવેશી ગયેલાં કેટલાંક દ્રષણોને દૂર કર્યાં છે અને ભારતીય પ્રજાને ભૌતિક સુખ, સમૃદ્ધિ અને સલામતીનો અનુભવ કરાવ્યો છે એ સાચું છે. આ જ સંસ્કૃતિએ ભારતીય પ્રજાને મધ્યકાલીન દશામાંથી બહાર આણીને તેની સંકુચિત થયેલી દ્રષ્ટિને વિકસાવી છે. એ પણ સાચું છે; પરંતુ આ સંસ્કૃતિથી પ્રભાવિત થઈને મૂચ્છિત થયેલી ભારતીય પ્રજા, પોતાની ભવ્ય સંસ્કૃતિ અને પરમ્પરા સાચા અર્થમાં સમજ્યા વિના તેની નિંદા કરતી થઈ ગઈ. આપણી ભારતીય સંસ્કૃતિ ભવ્ય હતી, છે અને રહેવાની સમયાંતરે અને સંજોગોવશાત તેમાં કેટલાંક દ્રષણો, અંધશ્રદ્ધાઓ, સંકુચિતતા, રૂઢિચુસ્તતા પ્રવેશ્યા હતાં જેને સમજીને દૂર કરવાના પ્રયાસો થવા જોઈતા હતા. પરંતુ દુર્ભાગ્યે એવું ન થયું અને ધીમે ધીમે આપણી જીવનવ્યવસ્થા બદલાતી ગઈ, જીવન વિશેના વિચારો બદલાતા ગયા, જીવનમૂલ્યો બદલાતાં ગયાં, આ બધું બદલાયું તેમાં આદર્શ મોડેલ તરીકે પશ્ચિમની સંસ્કૃતિને રાખવામાં આવી હતી. પશ્ચિમના ભૌતિકવાદે આપણા સાંસ્કૃતિક વારસાને જ ખતમ નથી કર્યો, પરંતુ આત્મિક સુખ-શાંતિ અને સલામતીના ભાવને પણ હણી નાખ્યા છે. ભૌતિક સાધન-સંપત્તિમાં સુખ જોતાં લોકો વધુ ને વધુ પૈસા પ્રાપ્ત કરવાના ઉપાયો શોધવા માંડ્યા અને યેનકેન પ્રકારે પૈસા મેળવીને ભૌતિક સુખ મેળવવાના પ્રયાસો કરવા માંડ્યા. આ ભૌતિકવાદે ભ્રષ્ટાચારને જન્મ આપ્યો. લોકો બ્લક ગ્રુપ કરાવે છે, પરંતુ પૈસાનું ગ્રુપ કરાવતા નથી. સાદી-સાદી જીવન પદ્ધતિ છોડીને માણસે પોતાના જીવનધોરણને એટલું ઊંચું કરી મૂક્યું ને પોતાની પદ-પ્રતિષ્ઠાની લાલસા એટલી તીવ્રતમ કરી દીધી કે તે આપોઆપ જ ભ્રષ્ટાચારમાં સંડોવાય છે. ભારતીય સમાજનાં રાજકારણ, ઉદ્યોગ, મેડિકલ, શિક્ષણ, સરકારી ઓફિસો, ન્યાયતંત્ર, વહીવટીતંત્ર - જેવાં વિવિધ ક્ષેત્રોમાં ભ્રષ્ટાચાર રોગના જંતુની જેમ વ્યાપી ગયો છે. આ ભ્રષ્ટાચારે ભારતના ભાવિ વિકાસને રૂંધી નાંખ્યો છે. લાંચ-રુઝત લીધા વિના કોઈ પણ કામ ન જ થઈ શકે એ જાણે સરકારી તંત્રમાં કામ કરતાં કર્મચારીનો વણલખ્યો જીવનમંત્ર જ થઈ પડ્યો છે. કાર્યનિષ્ઠ અને પ્રામાણિકતાના અભાવે સરકારી તંત્રોએ, વહીવટીતંત્રોએ, ન્યાયતંત્રોએ જે સ્થિતિ સર્જી છે તે નિરાશજનક જ નહીં, દયનીય છે. ગુલામીપ્રથા હતી ત્યારે તો ઠીક છે, પરંતુ આજે પણ કોઈ પણ માણસને વસ્તુની જેમ ખરીદી શકાય છે. વ્યાજ પૈસા લઈને પણ ડોનેશન દઈ શકે છે આજનો નોકરીઉચ્છ્રુક શિક્ષિત યુવાન. ઘટતી જતી

**Govt. Arts & Commerce College,
Vanthali (Sorath)
Dist.-Junagadh, State- Gujarat**

SORATH: E-JOURNAL

A National Peer Reviewed Refereed E-Journal

Website

<http://gaccv.co.in>

**CHIEF EDITOR & PUBLISHER
DR. RAJESH K. DODIYA**

Govt. Arts & Commerce College, Vanthali (Sorath)
Dist.-Junagadh, State- Gujarat

SORATH: E-Journal

A National Peer Reviewed Refereed E-Journal

Issue : 57

JUNE : 2023

URL

http://gaccv.co.in/ejournal_issues.php

CHIEF EDITOR & PUBLISHER

DR. RAJESH K. DODIYA

ISSN National Centre, India

National Science Library

[About ISSN](#)[Apply Online](#)[Application Status](#)[Search ISSN](#)[Guidelines](#)[FAQs](#)[Contact Us](#)

Assigned ISSN(s)

Keyword:

Search sample

Title : Indian Journal of Bible and Theology Research
ISSN : 0076-0035
Place : New Delhi

Total records= 1

S.No.	ISSN	Title	Place	Starting year of publication	Frequency	Language	Print/Online
1	2457-0109	Sorath E-Journal	Vandhal	2017	Three issues per year	Multiple languages	Online

Sopocles' Ajax: A Tragedy of Deception

Dr. Mayur Kumar Mukundbhai Solanki

Assistant Professor

Department of English

Shri S.K.Shah and Shri Krishna O.M. Arts College

Modasa, Gujarat, India

mmsmodasa@yahoo.com

Abstract

Greek tragedy is a tragedy of fate that brings the downfall of the central figure. Greek playwrights were masters of storytelling and tried to bring purgation of human emotions. Man is indeed responsible for his prosperity and downfall, but no one can deny the role of destiny in man's life. Sophocles was one of the greatest Greek Playwrights who produced considerable tragedies in Greek literature. Sophocles' plays were performed on the stage during the ancient time. His most horrible tragedy is *Oedipus Rex* in which Sophocles presents the cruelty of destiny that brings Oedipus's downfall. Ajax is a tragedy of the central character Ajax who is presented as a noble warrior in the play but his rivalry with Odysseus for the armour of Achilles invites his downfall. In Ajax, Athena, a Greek goddess is presented as a villain in the play. Athena blurs the vision of Ajax and makes him believe that he has killed his rival Odysseus and Greek leaders but later on, he comes to know that he has killed the innocent cattle under the influence of Athena's false vision. When Ajax comes to know about his sin, he commits suicide at the end of the play. Athena's deception brings downfall to Ajax.

Keywords: Greek tragedy, Sophocles, Ajax, Odysseus, Armour, Achilles, Deception

Introduction

Sophocles wrote over a hundred plays for the Athenian theatre during his lifetime. Sophocles is mainly famous for his Theban plays based on the theme of the tragic fate of Oedipus. He influenced English drama greatly. Sophocles also developed his characters to a greater extent than earlier playwrights. Ajax or Aias is a tragedy of the central figure Ajax and his strengths and weaknesses. Ajax is a mythological character found in the Illiad and the Trojan war. Sophocles produced Ajax around the 5th century BCE. Ajax appears in The Illiad and other myths as a heroic figure, a rugged giant with strength, courage and the ability to think quickly beyond the normal standards of mankind. According to Lloyd Jones, "Ajax is being portrayed heroically in defiance of unjust and capricious gods." (en.wikipedia.org/wiki/Ajax) It seems that Ajax is merely a puppet in the hands of destiny. Despite his merit, Ajax is not honoured by the Greek leaders which makes him furious and invites his own downfall.

Ajax's Determination

The play begins with a dialogue between Athena and Odysseus about Ajax's rivalry for the armour of Achilles. Athena favours Odysseus for getting the armour of Achilles. Achilles was a Greek warrior who died in the Trojan War but it would be an honour to have the armour of Achilles. Greek leaders Menelaus and Agamemnon awarded the armour of Achilles to Odysseus. Ajax has decided to take revenge on Odysseus and the leaders. Robert Bags and James Scully point out that the play is composed of two parts; the first is steeped in the world, a world of kings and heroes and the second part resembles more the democratic marked by imperfect debate of contending ideas. Lloyd Jones thinks that Ajax's murderous intentions are softened by Sophocles but the difficult aspects of his character are fully depicted.

SAMVAD E-JOURNAL

ISSN (Online) : 2583-8334

(International Peer-Reviewed Refereed Journal)

Volume 1, Issue-3, July to September : 2023

Published by Rangmati Publication

<http://www.rangmatipublication.com/>

HEALTH ECONOMICS - Review

J S Vadher

Abstract : (સારાંશ)

Health Economics (આરોગ્યનું અર્થશાસ્ત્ર) પુસ્તક કુલ ૧૪ પ્રકરણોમાં વિભાજિત થયેલ છે. આ પુસ્તક વિસ્તા પ્રકાશન, જયપુર દ્વારા પ્રકાશિત કરવામાં આવેલ છે. આરોગ્યનું અર્થશાસ્ત્ર એ અર્થશાસ્ત્ર વિષયની એક શાખા છે. જે એકમ લક્ષી અર્થશાસ્ત્ર અને કલ્યાણના શાસ્ત્ર સાથે જોડાયેલ છે. વર્તમાન સમયમાં લોકો આરોગ્યને વધુ મહત્વ આપતા થયા છે. અને સાથે સાથે સંશોધનમાં પણ આ વિષય વધુ લાક્ષ્મીય બન્યો છે. ત્યારે આ પ્રકારનું પુસ્તક ઉપયોગી પુસ્તક તરીકે થઈ શકે.

લેખકે આરોગ્યક્ષેત્ર અને અર્થશાસ્ત્રના સિદ્ધાંતો અને ખ્યાલોનો ઉપયોગ આરોગ્ય માટે કેવીરીતે મહત્વનો છે. તેની ચર્ચા કરી છે. લેખકે આરોગ્ય અર્થશાસ્ત્રનું કાર્યક્ષેત્ર, હેલ્થકેર માંગ, ખર્ચ મહત્તમી કરણ વિશ્લેષણ, ખર્ચ-લાભ વિશ્લેષણ, ખર્ચ- ઉપયોગીતા વિશ્લેષણ વગેરે અંગે વિસ્તૃત સમજૂતી આપી છે. હેલ્થકેર બજારની સમતુલા અને હેલ્થકેર બજારના મુખ્ય પાંચ પ્રકારો જેવા કે, હેલ્થકેર નાણાકીય બજાર, ડોક્ટર અને નર્સનું સેવા બજાર, સંસ્થાકીય સેવા બજાર, સાધન બજાર, વ્યવસાયિક શિક્ષણ બજારનો ઉલ્લેખ કર્યો છે. પુસ્તકમાં આરોગ્યના નિર્ધારકોની સમજૂતી આપવામાં આવી છે. જેમાં વિશ્વ આરોગ્ય સંગઠનના માપદંડોને ધ્યાનમાં લેવામાં આવેલ છે. આરોગ્યના માપદંડો તરીકે અહીં સામાજિક આર્થિક વાતાવરણ, ભૌતિક પર્યાવરણ, વ્યક્તિગત લક્ષણો, આવક અને સામાજિક દરજ્જો, સામાજિક સપોર્ટ નેટવર્ક, શિક્ષણ અને કેળવણી, રોજગારી, સામાજિક વાતાવરણ, આરોગ્ય સુવિધાઓ, બાળ ઉછેર, સંસ્કૃતિ વગેરે અંગે ચર્ચા કરી છે.

Keywords : આરોગ્યનું અર્થશાસ્ત્ર, બજાર, હેલ્થકેર, આરોગ્ય, તબીબી સેવાઓ

About the Author (લેખક વિશે)

ડૉ. તુષાર આર. હાથીએ પોતાના કેરિયરની શરૂઆત ૧૯૭૩ થી માધ્યમિક શાળાના શિક્ષક તરીકે કરી હતી. તેઓ ૧૯૮૨માં અર્થશાસ્ત્ર અને મેનેજમેન્ટ વિષયના લેક્ચરર તરીકે કોલેજમાં જોડાયા અને ૨૦૦૫માં તેઓ કોલેજના આચાર્ય બન્યા. ૨૦૦૮માં ડૉ. હાથી શ્રી કાંતિગુરુ શ્યામજીકૃષ્ણ વર્મા કચ્છ યુનિવર્સિટીના અર્થશાસ્ત્ર વિભાગમાં એસોસિએટ પ્રોફેસર તરીકે જોડાયા અને ત્યારબાદ ત્યાંના વિભાગાધ્યક્ષ તરીકે પણ રહ્યા. કચ્છ યુનિવર્સિટીમાં તેવો વિવિધ હોદ્દાઓ પર કાર્યરત રહ્યા હતા. અને કચ્છ યુનિવર્સિટીના કુલપતિ તરીકે પણ તેઓ કાર્યરત રહ્યા હતા. ગુજરાત રાજ્ય અર્થશાસ્ત્ર મંડળના તેઓ સક્રિય કાર્યકર હતા અને યુવા અધ્યાપકો માટે હંમેશા પ્રેરણાસ્ત્રોત રહ્યા હતા. તા. ૧૫ એપ્રિલ ૨૦૨૧માં તેમનું નિધન થયું હતું.

Book Name : Health Economics

Author : Dr. Tushar R. Hathi

Language : English

Publication Date : Year 2013

Media Type : Hard Cover and CDROM

Pages : 248

Price : Rs. 1050

હેલ્થકેર :

લેખક હેલ્થકેરને સતત ચાલતી પ્રક્રિયા તરીકે ઓળખાવે છે. આરોગ્યમાં સાયન્સનો ફાળો, જાહેર આરોગ્ય સેવાઓનો ફાળો, સ્વ સંભાળ વ્યૂહરચના, હેલ્થકેર વહેંચણી, હેલ્થકેર વસ્તુઓ અને સેવાઓની ઉપલબ્ધતા વગેરેને હેલ્થકેર માટે મહત્વના પરિબલો તરીકે ગણી શકાય.

જીવન અને આરોગ્યનું આર્થિક મૂલ્યાંકન :

વ્યક્તિના સમગ્ર જીવનને માનવ મૂકી તેનું આર્થિક આંકડાકીય મૂલ્યાંકન કરવામાં આવ્યું છે. અહીં જીવનનું મહત્વ અને તેમાં આર્થિક ખચાલોનો ઉપયોગ કેવી રીતે કરવામાં આવે છે તે અંગે ચર્ચા કરવામાં આવેલ છે. જીવનનું આંકડાકીય મૂલ્ય કેવી રીતે નક્કી કરવામાં આવે છે તેની સમજૂતી જોવા મળે છે. જે ધ્યાન આકર્ષક છે. અમેરિકા દ્વારા કરવામાં આવેલા જીવનના મૂલ્યનાં આંકડાઓ ટાંકતા લેખક કહે છે કે, અમેરિકામાં આરોગ્યપ્રદ જીવનના એક વર્ષનું મૂલ્ય ૫૦૦૦૦ ડોલર આકવામાં આવેલ છે. અહીં સામાજિક ખર્ચને પણ ધ્યાનમાં લેવામાં આવેલ છે જે આયુષ્ય પર અસર જન્માવે છે. અહીં આર્થિક મૂલ્યાંકન શામાટે જરૂરી છે અને તે કેવી રીતે આંકી શકાય તે સમગ્ર સમજૂતી રજૂ કરવામાં આવેલ છે.

આરોગ્ય ઉત્પાદકો તરીકે વ્યક્તિઓ

લેખક અહીં નીચે છે કે, જીવનમાં આરોગ્ય એ જ બધું નથી પરંતુ આરોગ્ય વગરનું જીવન પણ બરાબર છે. આરોગ્ય એ ખુબ મુલ્યવાન સંપત્તિ છે. વ્યક્તિનું આરોગ્ય એ વ્યક્તિની કાર્યક્ષમતા, જીવનમાં આવતા પડકારો સામે લડવાની શક્તિ વગેરે પર અસર કરે છે. અહીં આરોગ્યમાં શારીરિક અને માનસિક બન્ને રીતે વ્યક્તિ સ્વસ્થ હોય તો તે આરોગ્યપ્રદ છે તેમ કહી શકાય. વ્યક્તિનું હકારાત્મક વલણ અને અન્યને સહકાર આપવાની ભાવના મહત્વના પરિબલો છે. વ્યક્તિએ સારા આરોગ્ય માટે હંમેશા તત્પર રહેવું જોઈએ પોતાની આદતો તે રીતે નક્કી કરવી જોઈએ. લેખકે અહીં ઓસમેન મોડેલની ચર્ચા કરી છે. ઓસમેન આરોગ્ય માટે આરોગ્ય ઉત્પાદકોનો ફાળો, ઉંમર, શિક્ષણ, જીવન પ્રયત્ન વેતનો, વગેરે બાબતોનો ઉલ્લેખ કરે છે.

આરોગ્ય સંભાળની આર્થિક માંગ

અર્થશાસ્ત્રમાં માંગનો ખ્યાલ પાયાનો ખ્યાલ છે. જેનો આરોગ્યના અર્થશાસ્ત્રમાં ઉપયોગ કરી શક્ય છે. આરોગ્ય ક્ષેત્રે વસ્તુઓ અને સેવાઓની કિંમતો ઉચી હોવાથી તેની માંગ ઓછી જોવા મળે છે. માટે આરોગ્ય સેવાઓ અને વસ્તુઓ જેવી કે લેબોરેટરી ફી, ડોકરની ફી, ખાનગી રૂમના ભાડા, દવાઓની કિંમતો વગેરે લોકોને પરવડે તે કિંમતે ઉપલબ્ધ બને તે ખુબ જરૂરી છે.

આરોગ્ય ઉત્પાદનના પ્રયોગ મૂલક અધ્યયન

દવાઓ અંગેના અભ્યાસો, મૃત્યુદર, માનવ વિકાસ, બાળ મૃત્યુદર, વગેરે અંગે થયેલા અભ્યાસોની આંકડાકીય માહિતી સાથે અહીં રજૂ કરવામાં આવેલ છે.

આરોગ્ય વસ્તુઓ, બજારની નિષ્ફળતા અને ન્યાય

અહીં આરોગ્ય વસ્તુઓ જેવી કે, ફિટનેસ ઉત્પાદનો, એલર્જી ટેસ્ટ કીટ, હવાની ગુણવત્તા અંગેના ઉત્પાદનો અને અન્ય આરોગ્ય સપોર્ટ ઉત્પાદનો જે બજારમાં ઉપલબ્ધ છે. અહીં લેખક વિવિધ બજાર સ્વરૂપો અંગે ચર્ચા કરે છે. અને આરોગ્ય વર્ષક વસ્તુમાં બજાર કેવી રીતે નિષ્ફળ ગયું છે તે સમજાવે છે. સાથે સાથે ન્યાય અંગે પણ સમજૂતી આપવામાં આવેલ છે.

આરોગ્ય વીમો

આરોગ્ય વિમાની સેવાઓ અને તેના વિવિધ પ્રકરો, આરોગ્ય વીમાનું બજાર વગેરે અંગે વિસ્તૃત ચર્ચા કરવામાં આવેલ છે. અહીં વિવિધ દેશો જેવ કે, ઓસ્ટ્રેલીયા, કેનેડા, ફ્રાંચ, જર્મની, જાપાન, નેધરલેન્ડ, યુ.કે., અમેરિકા વગેરેમાં આરોગ્ય વીમા અંગેની સુવિધાઓનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવેલ છે.

તબીબી સેવાઓના સપ્લાયર્સ તરીકે ચિકિત્સક (ડોક્ટર)

ડોક્ટર અને દર્દીઓના સંબંધો એ હેલ્થકેર માટે મહત્વના હોય છે. અહીં પુરવઠા પ્રેરિત માંગ અંગે લેખક વિસ્તૃત ચર્ચા કરે છે. લેખક જણાવે છે કે, આરોગ્ય ક્ષેત્રે પુરવઠા ઉત્પાદન થયા બાદ તેના માટે માંગ ઉભી કરવામાં આવે છે. જેના માટે ચિકિત્સકનો મહત્વનો રોલ હોય છે. તે દર્દીને આ અંગે પ્રેરિત કરે છે. અને દર્દી આપેલી કિંમતે વધુ માંગ કરે છે. જેથી દર્દીની માંગ રેખા જમણી બાજુ ઉપર તરફ જાય છે. એટલે કે, માંગ વધે છે.

હોસ્પિટલ સેવાઓ અને કાર્યક્ષમતા

અહીં લેખક આયર્લેન્ડમાં આરોગ્ય સેવાઓની વિસ્તૃત માહિતી આપે છે. આરોગ્ય સેવાઓમાં તેઓ હોસ્પિટલના પ્રકારો અને હોસ્પિટલોનું માળખું તથા કાર્યક્ષમતા પર ચર્ચા કરવામાં આવેલ છે. અહીં લેખક ખર્ચ-અસરકારકતા અંગે પણ ચર્ચા કરવામાં આવી છે.

યુકવણી પ્રદાતાઓ

લોકો મૃત્યુ પામે છે અને આરોગ્ય સાંભળના ખર્ચમાં વધારો થાય છે કારણ કે ઘણી યોજનાઓ અને પ્રદાતાઓ સાંભળના સ્થાપિત ધોરણોનું પાલન કરવામાં અને જાણ કરવામાં નિષ્ફળ જતા હોય છે. અહીં લેખક પારદર્શિતા પર ભાર આપે છે. એટલેકે યુકવણી પ્રદાતાઓ દ્વારા પારદર્શિતા જાળવવાથી આરોગ્ય અને જીવન બચાવી શકાય છે. અહીં ખરીદારની જવાબદારીઓ પણ નક્કી કરવામાં આવે છે.

ફાર્માસ્યુટિકલ્સનું બજાર

ફાર્માસ્યુટિકલ કંપનીઓનો ઇતિહાસ આપવામાં આવ્યો છે અને જેનરિક તથા બ્રાડ ફાર્માસ્યુટિકલ્સ અને ચર્ચા કરવામાં આવેલ છે. લેખક અહીં ફાર્માસ્યુટિકલ ફોડ અંગે પણ ધ્યાન દોરે છે.

આરોગ્ય સંભાળ સિસ્ટમ માટે ભવિષ્યના પડકારો

અહીં આરોગ્ય પાછળના ખર્ચ અંગેનો પડકાર, વસ્તીના વલણો, આરોગ્ય સેવકોની અછતનો પ્રશ્ન, સતત વધતા રોગો અને વેશ્ચિક મહામારીના પ્રશ્નો વગેરે ધન આકર્ષક અને ભવિષ્યની આરોગ્ય સેવાઓ, સુવિધાઓ, અને સારા આરોગ્ય માટે વ્યક્તિઓને તૈયાર રહેવા માટે માર્ગદર્શક યુથનો કરવામાં આવ્યા છે.

My View (મારો મત)

સમગ્ર પુસ્તકમાં લેખકે આરોગ્યને મહત્વ આપ્યું છે અને આરોગ્યનું આર્થિક મુલ્યાંકન વિવિધ દેશોના ઉદાહરણ દ્વારા કર્યું છે. અહીં આરોગ્ય સુવિધાઓ અને આરોગ્યના સેવકો તથા આરોગ્ય ક્ષેત્રે કાર્યરત વીમા કંપનીઓ અને આરોગ્ય પ્રદાતાઓ વગેરે મુદ્દાઓ આવરી લઈને સ્ટીક રજૂઆત કરવામાં આવેલ છે. લેખક આરોગ્ય ક્ષેત્રે અર્થશાસ્ત્રના સિદ્ધાંતો અને ખ્યાલો કેવી રીતે ઉપયોગી નીવડે તે યોગ્ય રીતે સમજાવી રહ્યા છે. અહીં પુરવઠા પ્રેરિત માંગનો ખ્યાલ, માંગ પુરવઠાનો ખ્યાલ, ખર્ચ- લાભ વિશ્લેષણનો ખ્યાલ વગેરે અગત્યના આર્થિક ખ્યાલો યોગ્ય રીતે અમલીકૃત થયા છે. વર્તમાન મહામારીના સંદર્ભમાં આ પુસ્તકમાં આપવામાં આવેલ વિચારો ખુબ મહત્વના અને ઉપયોગી સાબિત થઈ શકે. અંતે લેખકે ભવિષ્યના પડકારો અંગે રજૂઆત કરી છે.

References : Health Economics, Dr. Tushar R. Hathi